

Muuttoliike
asutti vanhan
Vienan Karjalan

N:o 1-2 2012

Hinta 7 €

Karjalan Heimio

Jakov Peksujev
on Kostamuksen
kanta-asukkaita

Kannen kuva: Jakov Nikitich Peksujev. Valokuva on Tatjana Vasiljevan (o.s. Peksujeva) perhevalokuva-albumista.

TÄSSÄ NUMEROSSA

Denis Kuzmin: **Vilkaisu Kostamuksen seudun historiaan**

4

Anja Suvanto: **Muuttoliike siirsi väkeä Vianan Karjalaan**

10

Marja Torikka: **Raija Pyöli julkaisi livvin karjalan kielioopin**

18

Marjukka Patrakka: **Esittelyssä kaksi uutta karjalaista kirjaa**

20

Pekka Pamilo: **Kyykkä kotiutui Helsingin Seurasaareen**

22

Benjamin Myllyselkä: **Keskustelu Vianan valtatiestä jatkuu**

24

Ol'ga Ogneva: **Valentina Mironova on uusi kandidaatti**

26

Seija Jalagin: **Kaisa Kinnunen ja Simo Jelagin tuonilmaisiiin**

29

Aila-Liisa Laurila: **Katja Hyry vieraili Vuokkiniemi-seurassa**

30

Tuomas Nurmela: **Karjalan Sivistysseuran puheenvuoro**

31

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n jäsenlehti ja äänenkannattaja

- Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 -

Seura perustettiin 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy Karjalan Heimo-lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

ENSI NUMEROSSA

Seuraava Karjalan Heimo ilmestyy huhtikuun viimeisellä viikolla.

Lehdessä kerrotaan silloin kuulumisia Lahdessa pidettäviltä Heimopäiviltä. Lisäksi jatkuu sarja Kostamuksen seudun his-

toriasta. Seuraavasta numerosta voi myös lukea lisää kyykkäpelistä ja oppia sen sääntöjä.

Karjalan Heimon numeroon 3-4 tarkoitettu aineisto on lähetettävä päätoimittajalle viimeistään perjantaina 6. huhtikuuta.

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja: Aila-Liisa Laurila
Puhelin: 0400 755 907 tai 040 514 3351
Sähköposti: paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Kirjeposti: Lapinkaari 20 B 23, 33180 Tampere
Internet: www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Taitto: Peter Bange
Sähköposti: pbange@welho.com

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina. 93. vuosikerta.

Ilmoitushinnat (2011)

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €, I/1-s. 430 €, 1/2-s. 300 €, 1/3-s. 235 €, 1/4-s. 185 €, 1/6-s. 140 €, 1/8-s. 115 €

Mediakortti (pdf)

www.karjalanheimo.fi

Ilmoitusaineiston toimitusosoite
paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Osoite: Luotsikatu 9 D, 00160 Helsinki
Puhelin: (09) 171 414
Telefax: (09) 278 4765
Sähköposti: toimisto@karjalansivistysseura.fi
Internet: www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee: ti ja to klo 10-15, heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta / jäsenmaksu (2011)

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 € ja lehti sisältyy jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Sampo Pankki 800015-61719
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Toimitusneuvosto

Senni Timonen, puheenjohtaja
Max Arhippainen, Tapio Hämynen,
Tuula Koski, Pekka Laaksonen,
Aila-Liisa Laurila, sihteeri

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Internet: www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 6. helmikuuta 2012

Sujuuko presidentiltä karjala?

Hyvää kuutta vuotta! Suomi on saanut uuden presidentin seuraavaksi kuuden vuoden kaudeksi. Sauli Niinistö ja Pekka Haavisto kävivät kaksi kovaa kampanjakierrosta, ja nyt voittajan on aika ryhtyä johtamaan tätä valtakuntaa.

Ennen kuin rupesin kirjoittamaan tätä tekstiä, googlasin kummankin toisen kierroksen ehdokkaan nimen ja sanaparin karjalan kieli. Sauli Niinistö -haku toikin heti eteen mielenkiintoisen tuoreen uutisen Suomen Etelä-Karjalasta.

Lappeenrantalaisen Etelä-Saimaa-lehden mukaan Itä-Suomen koulu aloittaa karjalan kielen opetuksen ensimmäisenä peruskouluna Suomessa. Karjalan kielestä tulee ensi syksystä lähtien valinnainen vieras kieli. Koulu ryhtyy opettamaan aunuksenkarjalaa eli livviä. Itä-Suomen koulussa on jo valmiiksi karjalan kieltä taitava opettaja Valentina Kiuru, joka nykyisin opettaa suomea ja venäjää.

Hieno uutinen, mutta eipä siinä Sauli Niinistöä mainittu mitenkään. Nimi näkyi jossakin samassa näkymässä olleessa toisessa uutisessa.

Entäs karjalan kieli ja Pekka Haavisto, mitä ne antoivat? Hauskaa, että aivan sama Etelä-Saimaan uutinen nousi kärkeen myös tällä haululla! Haavistonkin nimi oli kuitenkin toisessa uutisessa, ei karjalan kielen opetuksesta kerrotessa.

Toiseksi esiin tuli Helsingin Sanomien vaalikone, jossa Haavisto kertoo muiden muassa kieliasioista ja Suomen Venäjälle luovuttamasta Karjalasta. Kielikysymykseen hän vastaa erittäin kiinnostavasti. Hän on sitä mieltä, että kansalaisten oikeusturvan kannalta on tärkeää, että he voivat saada edelleen palveluja omalla äidinkielellään. Haavisto puhuu kuitenkin vain suomesta ja ruotsista.

Kysymykseen pitäisikö presidentin keskustella Venäjän johdon kanssa Karjalan palauttamisesta Haavisto vastaa, että ei, Karjalan palauttamiseen ei ole mitään syytä.

Että se siitä! - Kovin innostavia yhteyksiä Karjalaan ja karjalan kieleen ei ainakaan tuolla melko pikaisella haululla löytynyt.

Edellisen presidentin aikana karjalan kielelle sentään myönnettiin virallinen vähemmistökielen asema Suomessa. Asia vahvistettiin 27.11.2009 presidentti Tarja Halosen antamalla asetuksella.

Uuden presidentin valinta muuten tapahtui komeasti Runebergin päivänä, 5. helmikuuta. J. L. Runeberg on kunnioitettu kansalliskirjailija, mutta ei karjalaisuudelle niin tärkeä henkilö kuin Elias Lönnrot.

Lönnrotin syntymästä on huhtikuussa kulunut 210 vuotta. Ainakin Karjalan tasavallassa juhlietaan helmikuussa näyttävästi Kalevalaa. Ensimmäinen juhla pidettiin helmikuun 5. päivänä Karjalan taidemuseossa. Varsinaiset Kalevalapäivät ovat Petroskoissa 20.-29. helmikuuta, ja huomio keskittyy helmikuun 28. päivänä kansainväliseen Kalevalapäivään.

Hyvää Kalevalan päivää Suomessa ja Karjalassa!

AILA-LIISA LAURILA
päätoimittaja

Vanha Kostamuksen seutu sai nimiä saamen kielestä

Osa 1

Kostamuksen vanhan kylän paikka jäi kokonaan veden alle, kun Kostamusjärvi muutettiin rikastamon lietealtaaksi ja sen pintaa nostettiin

Jakov Nikitich Peksujev eli Tatjana Vasiljevan isä. Valokuva on Tatjana Vasiljevan (o.s. Peksujeva) perhevalokuva-albumista.

Kostamuksen vanhan kylän paikka jäi kokonaan veden alle, kun Kostamusjärvi muutettiin rikastamon lietealtaaksi.

Agafja Artemjevna Rugojeva (o.s. Peksujeva), Jaakko Rugojevin äiti (vas.) ja Agafja Antipovna Peksujeva (o.s. Rugojeva), Tatjana Vasiljevan äiti. Valokuva on Tatjana Vasiljevan (o.s. Peksujeva) perhevalokuva-albumista.

•••Kostamuksen kaupunki rakennettiin tyhjälle ja autiolle paikalle, jonka tienoilla ei ollut minkäänlaista vakituista asutusta. Aika lähellä Kontokkijärven rannalla ennen toista maailmansotaa oli Kontokin kylä.

Nykyisen malminrikastamon lähellä sijaitti ennen Kostamus-niminen kylä, joka on antanut tämän päivän kaupungille oman nimensä. Kostamuksen vanhan kylän paikka jäi kokonaan veden alle, kun Kostamusjärvi muutettiin rikastamon lietealtaaksi ja sen pintaa nostettiin.

Arkeologit ovat saaneet selville, että Vienan Karjalan länsiossa, Kostamuksen lähitienuot mukaan lukien, olivat asutettuja mesoliittisena aikakautena eli noin 7000–8000 vuotta sitten. Uudisasukkaat olivat kalastajia ja metsästäjiä, jotka metsästäivät pääasiassa peuroja ja hirviä. Näiden eläinten luita tavataan runsaasti tuon

Kostamuksen kalmismaa

ajan asuinpaikoilla monien järvien rannoilla, mm. Kostamusjärven rannalla.

Rautakaudesta alkaen ja varhaiskeski-aikana tällä alueella kehittyi metsäsaamelaiden kulttuuri. Sitä todistaa 1800-luvulla tallennettu muistitieto, joka kertoo, että tämän alueen kanta-asukkaina olivat juuri lappalaiset. Kun tänne tuli uutta väestöä, saamelaiset muuttivat asumaan pohjoisemmaksi.

Lappalaisista on kuitenkin jäänyt merkkejä seudun paikannimistöön. Esimerkiksi Kätkälampi-nimen määriteosa on muodostettu saamelaiskielisestä sanasta, joka tarkoittaa kiveä. Kuotkuonienimiestä näkyy saamelainen kannasta merkitsevä maastotermi. Saamen kielen sana, joka tarkoittaa saarta tai metsäsaarta, on säilynyt suuren vaaran nimessä Suolavuara. Myös oppaiden mukaan vaara näkyy kaukaa ja näyttää maastossa saarelta.

Monien Kostamuksen tienoilla olevien suurehkojen järvien nimet ovat nähtävästi myös saamelaisperua, koska niille ei ole vakuuttavaa itämerensuomalaista etymologiaa. Niiden joukossa ovat Koi-vajärvi, Korpanki, Krusinkijärvi, Puappali (variantti Puoppali), Vielijärvi ja mahdollisesti myös itse Kostamusjärvi.

Mainittakoon, että entisen Vuokkiniemen volostin asukkaiden mukaan ”Kostamuksessa on enemmän sekä lappalaisia sanoja, että sellaisia paikannimiä, joista ei saa selvää, mikä todistaa vuokkiniemelaisten mielestä, että ne kaikki ovat juuri lappalaisten jättämiä nimiä”.

Varhaisin asiakirjamerkintä Kostamuksesta on vuodelta 1679, mutta varmuutta siitä, milloin ensimmäiset vakituiset asukkaat tulivat Kostamusjärven rannoille, ei ole. Vastaus tähän kysymykseen olisi mahdollinen, jos Kostamusjärven rannat eivät olisi joutuneet upottamisalueeseen. Myös Kostamuksen vanhan kalmiston arkeologinen tutkimus on jäänyt kesken.

Kuusamon Paanajärvellä joskus asuneilta Sirkeisiltä on tallennettu perimätieto, jonka mukaan suku on tullut Kuusamon alueelle Kostamuksesta rappasotien takia. Jos puhe on todellisista rappasodista eli 1500-luvun lopussa karjalaisten ja Pohjois-Suomen asukkaiden välillä käydyistä rajakahakoista, silloin tämä tieto kertoo mahdollisesti siitä, että Kostamus saattaisi olla melko vanha kylä.

Kaikesta huolimatta tämä perimätieto on todistuksena sitä, että kostamuslaiset

lähtivät sodan tieltä melko kauas pohjoiseen, jossa nähtävästi oli silloin paljon rauhallisempaa kuin kotitienoilla.

Miltä tässä historiallisessa yhteydessä Kostamus näyttää? Mistä täällä tallennetut paikan- ja henkilönnimet sekä perimätiedot kertovat kylän historiasta ja sen asukkaista?

Vuoden 1678/79 valvontakirjan mukaan Kostamuksen (Kostomozerskaja) 12 talossa asui 18 aikuista miestä ja 10 poikaa. Kylä kuului silloin Kuolan läänin Repolan hallintopitäjän Roukkulan neljännekseen.

Tuona aikana Kostamuksessa mainitaan 11 ”sukunimeä”. Niiden joukossa on Budorov, Gettejev, Gukkojev, Guttojev, Kabrojev, Kuikin, Nikkijev, Pellejev, Pumalov, Peksojev, Vadajev sekä kaksi henkilöä, jotka kantoivat täysin venäjänkielisiä nimiä: Fetka Ivanov ja Ivaško Nikitin.

Jo tämän asiakirjan perusteella on mahdollista sanoa, että kylä on kuitenkin mainintaa vanhempi. Esimerkiksi asiakirjasta saadaan tietää, että Petruska Kabrojev ja Andrjuska Nikkiejev kuolivat Kostamuksesta ennen vuoden 1678/79 väestönlaskentaa ja heidän talonsa seisovat autioidena. Asiakirjasta saadaan tietää myös, että Naumka Pumalov lähti vuonna 1675/76

kylästä pois tietyntömiin.

Vuoden 1707 valvontakirjan mukaan Kostamus oli autiona kylänä, vaikka vuonna 1700 se oli ollut vielä asuttu. Autioitumisen pääsyyinä lienevät toisaalta 1690-luvun katovuodet ja toisaalta sodat.

Tiedetään myös, että Kostamus tuhoitiin esimerkiksi varastussodan aikana. Varastussodalla tarkoitetaan majuri Enbergin johdolla tekemää rosvohyökkäystä Vienan Karjalaan vuonna 1718. Sen tuloksena monet Vienan Karjalan kylät kärsivät kovasti.

1800-luvun jälkipuoliskolle asti Kostamuksessa elänyt muistitieto epäilemättä dramatisoi tapahtumia kertoessaan vihollisen surmanneen kylässä kaikki asukkaat. Todellisuudessa osa sukunimistä, jotka mainittiin ennen tätä hyökkäystä Kostamuksesta, on säilynyt Vienassa nykypäiviin saakka.

Toisaalta perimätieto on oikeassa siinä mielessä, että asutus kärsi kovasti. 1600-luvun loppupuolen kymmenestä suvusta vain kaksi (Peksujevit ja Vadajevit) tunnetaan Kostamuksesta myöhemmin aikoina. Katovuosien ja sotien seurauksena siis kylän talo- ja väkiluku väheni huomattavasti.

Vuoden 1726 väestönlaskennassa on

huomioitu väestön liikkuvuus vuosien 1720–1725 välisenä aikana. Eräs tuon ajan asiakirja kertoo, että 1720-luvun alkupuolella Kostamukseen asettui kymmenen ”karkuteiltä tullutta” miespuolista henkilöä, jotka kaikki olivat alkuperäisiä Kostamuksen asukkaita. Karkureiksi nimetyt henkilöt olivat mitä todennäköisimmin sotavuosista lähtien piilopirteillä piileskelleetä tai vihollisuuksissa kotitalot menetettyään kerjuulle lähteneitä, mutta sittemmin kotikylään palanneita juuri Kostamuksen asukkaita.

Esimerkiksi vanhoilta kostamuslaisilta saatujen tietojen mukaan Kostamuksen tienoilla Juurikkajoen yläsuvannolla ja Marikosken rannalla on ollut asutusta sinä aikana, kun ruotsalaiset kävivät sotimassa Vienassa. Voidaan otaksua, että juuri siinä asui piilopirteissä osa kostamuslaisia varastussodan aikana.

Sodanjälkeinen vanha Kostamus oli Kostamusjärven rannalla sijaitsevien pienten kylien, lohkotilojen ja yksityistalojen yhtymä (ks. kartta). Itse kylän asukkaat huomasivat Kostamuksen kylän asutusten hajanaisuuden.

Oksenie Sallinen kertoi esimerkiksi 1960-luvulla Pertti Virtarannalle: ”Kosta-

mus eli monella kylällä... niitä oli eläjä vuaroilla, niitä oli eläjä suareissa, niitä oli mi missäi.”

Muutamit lohkotilat, jotka kuuluivat Kostamukseen, olivat niin nuoria, että kylän vanhat asukkaat voivat kertoa vielä niiden synnystä ja perustajista. Esimerkiksi, Elovuara-huuttorin perusti Nasarie Vatani köllinimeltään Kärpäni, joka oli peräisin Kostamuksen Prokkol’asta.

Vuonna 1922 Suojärvellä syntynyt Maria Jeyseintyttö Vatanan kertoi, että Prokkol’an kylän ensimmäinen asukas oli hänen isänsä (Mikon Jeysein) Prokko-vaari. Monet asukkaat muistivat vielä 1900-luvun lopussa, että Stahveinniemi-huuttori sai nimensä siitä, että niemelle asettui asumaan Stafei Peksujev Kostamuksen keskikylästä eli Kylästä.

Kostamuksen alkukylät sijaitsivat Kostamusjärven länsirannalla. Sitä, että siellä oli Kostamuksen kylän vanha keskus, osoittaa sekin, että siellä Kylä-nimisen kylän ympäristössä oli vanha kalmisto ja tsasouna. Siihen viittaa myös itse kylän nimitys: Kylä.

Miksi kaikista kylistä, jotka kuuluivat Kostamukseen, vain yksi sai Kylä-nimen? Nähtävästi syynä oli, että tämä alkoi kasvaa muita aikaisemmin ja erosi kooltaan

Pöksylä ja Vatala ovat Peksujevien ja Vadajevien sukukyliä

muista lähellä olevista pienemmistä kylistä. Karjalaismurteissa 'kylä' merkitsee juuri talojen ryhmää eikä yksinäistaloa.

1800-vuosisadan venäläisissä asiakirjoissa näkyy tämän kylän toinen, nähtävästi alkuperäinen nimitys - Peksuljaniemi, joka kansan suussa on nykyäänkin Pöksylänniemi. Tämä tosiasia on erittäin mielenkiintoinen, koska se yhdistää Kylä-nimisen kylän muihin Kostamuksen la-loppuisiin kylien nimiin: vrt. Vatala, Prokkol'a, Jyrkilä ja Pöksylä.

Näistä kahdessa - Vatalassa ja Pöksylässä - heijastuvat Kostamuksen asukkaiden sukunimet, jotka on merkitty varhaisimmassa Kostamuksesta kertovassa asiakirjassa vuodelta 1678/79. Ne ovat Peksujevit ja Vadajevit. Sen vuoksi voidaan olettaa, että Pöksylä ja Vatala ovat Peksujevien ja Vadajevien sukukyliä (alunperin alkukotia) 1600-luvulla. Vadajev- ja Peksujev-sukunimet tunnetaan Vienan Karjalassa ja esimerkiksi Kostamuksen kaupungissa nykyäänkin.

Huomattakoon tässä sekin, että juuri Petruška Pekšojev on ollut vuonna 1678/79 kylänvanhin, mikä mielestäni voisi olla todisteena siitä, että juuri Pöksyset voisivat olla Kostamuksen ensimmäisiä asukkaita ja juuri heidän pikkukylästään muodostui tulevaisuudessa Kostamuksen keskusta.

Sukuperimätiedot ovat säilyttäneet muiston siitä, että molemmat edellä mainitut suvut ovat muuttaneet Vienan Karjalaan Suomen puolelta: Vataset toisen version mukaan Leppävirralla, toisen käsityksen mukaan Iisalmesta ja Pöksyset Kiuruvedeltä. Toisaalta jää vielä epäselväksi, olivatko Kostamuksen ensimmäiset eläjät karjalaisia, savolaisia vai jostakin muualta saapuneita uudisasukkaita.

Suomessa säilyneistä asiakirjoista tiedetään, että 1500-1600-luvulla Savossa on elänyt sekä Vatanen- että Pöksynen- tai Pöksäinen-nimisiä henkilöitä. Juuri arkistoasiakirjojen perusteella tutkija Matti Pöllä esimerkiksi on olettanut, että Pöksyset ovat olleet savolaisia ja heidän muuttonsa Vienaan olisi voinut ta-

Kostamuksen kylänosat:

1. Kylä (Pöksylä)
2. Jyrkilä
3. Juakkosenniemi
4. Stahveinniemi
5. Puuruniemi
6. Kuokkaniemi
7. Suari (Pöksynsuari)
8. Tiitanvuara (On'usanvuara)
9. Koivuvuara
10. Saviniemi
11. Hukkalanniemi
12. Vatala
13. Vuara (Vatalanvuara)
14. Kelloniemi
15. Kuotkuo
16. Riekinranta
17. Ahvenjärvi
18. Suojärvi
19. Prokkol'a
20. Kylmäsenvuara
21. Elovuara
22. Läkynpuoli
23. Jyrki
24. Heikinaho
25. Präkänvuara
26. Vatasenvuara
27. Okahvonaisenvuara

pahtua 1600-luvun alkupuolella.

Tämä oletus ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta, että siirtolaiset olisivat olleet myös karjalaisia, jotka 1500-luvun puolivälistä alkaen ja 1600-luvun kuluessa pakenivat hävitetystä Käkisalmen läänistä ja sen naapurialueilta.

Perimätietojen mukaan sukujen edustajat tulivat Vienaan Pien-Savon pohjoisosasta, joka on ollut vielä 1500-luvulla karjalaisten ja savolaisten erämaa-alueena, ja jossa vuosisadan puolivälissä tapahtui aktiivisia karjalais-savolaisia kosketuksia. Niistä kielii esimerkiksi Savo-alkuisten nimien leviäminen Pien-Savossa.

Silloisen Venäjän viranomaisten mukaan osa Pien-Savoa oli kuulunut ennen Täyssinän rauhaa (ennen vuotta 1595) Venäjään, vaikka pääasiassa vain muodollisesti. Näin siirtolaiset saattaisivat olla noiden karjalaisten jälkeläisiä, jotka 1500-luvun puolivälistä alkaen alkoivat paeta Käkisalmen läänistä pohjoiseen verotuksen kiristymisen, sotatoimien ja opritšninan takia. Opritšnina tarkoittaa

suoraan tsaarin alaisuudessa olevaa valtakunnan aluetta.

On hyvin mahdollista, että osa heistä asettui asumaan juuri Käkisalmen läänin eräalueille, jotka sijaitsivat myös tulevan Pien-Savon pohjoisosissa. Myöhemmin, kun tämä alue oli joutunut lopullisesti Ruotsin valtakuntaan ja savolaisasutus alkoi levitä Ruotsin tukemana Pien-Savoon, karjalaisväestö alkoi siirtyä asumaan Venäjän puolelle. Myös mahdolliset uskonnolliset vainot saattoivat pakottaa karjalaisia muuttamaan Moskovalle kuuluville alueille kuten Vienaan Karjalaan.

Sitä, että Ruotsin alueella (pääasiassa Savossa, mahdollisesti myös Pohjanmaalla) on ollut karjalaisasutusta vielä 1500-luvulla, todistaa esimerkiksi asiakirjatietsiitä, että Repolaan asettui asumaan vuonna 1511-12 kokonainen perevaara eli 24 karjalaismiestä perheineen. Perevaara ei ollut kuulunut aikaisemmin Venäjän suuriruhtinallalle eikä ollut maksanut hänelle koskaan veroja.

Toisin sanoen nämä karjalaiset ovat tulleet Repolaan Ruotsin puolelta. On muistettava myös, että itse Kostamus on kuulunut 1600-luvulla juuri Repolan hallintopitäjään.

Ketään vuonna 1678-79 mainituista Kostamuksen asukkaista ei nimitetty asiakirjassa "Ruotsin alamaisiksi", eikä siinä ole tietoja heidän kääntymisestäään ortodoksiseen uskoon. Viimeksi mainittu kohta oli pääehto Venäjän silloisen "oleskeluluvan" saamiselle. Tämä tarkoittaa, että viranomaisten silmissä kaikki kylän asukkaat olivat Venäjän alueen "vanhoja" talonpoikia.

Vatasen suvun karjalaiseen alkuläheteeseen viittaa mielestäni itse sukunimi. Se on peräisin karjalaisesta nimestä Vata, joka on vuorostaan muunnos slaavilaisesta ristimänimestä Fadei. Huomattakoon vielä kerran, että Vatasten suku Pöksysten suvun rinnalla on ainoa, joka on jäänyt asumaan Kostamukseen varastussodan jälkeisinä vuosina.

Tämän ohella on mahdollista kuitenkin puhua siitä, etteivät kaikki Vataset kuitenkaan palanneet kotikonnuilleen. Nykyään ei tiedetä täsmällisesti, milloin Vataset ovat voineet asuttaa muita Vienassa sijaitsevia kyliä. Myöskään ei tiedetä, ovatko muissa kylissä asuneet Vataset juuri vanhasta Kostamuksesta siirtyneitä Vatasen jälkeläisiä.

Myöhempanä aikana on tietoja Vatasen asumisesta Kiestingin Kananaudessa, Uhtuan Jyvälahdessa ja Kontokin Vonkajärvestä. Viimeisessä kylässä suvun virallisena sukunimenä oli Karpov ja muistitiedon mukaan suku on tullut Vienaan Leppävirralla.

Lisätietoja antaa Vienan alueen nimitys, koska siinäkin on säilynyt jälkiä Vatasen suvusta ja sen oleskelupaikoista: vrt. Vatala(n)niemi (Kontokin Kenttijärvi), Vatasenniemi (Uhtuan Jyvääläksi), Vataneni (joki) (Vuokkiniemen Ponkalaksi) ja mahdollisesti myös Vadasalmi (kylänosa) (Kontokin Luvajärvi).

Kaksi muuta Kostamuksen -la-loppuis-

ta kylänosan paikannimeä (Prokkol'a ja Jyrkilä) on muodostettu toisella tavoin kuin Vatala ja Pöksylä. Ne perustuvat ortodoksisiin ristimänimiin eikä sukunimiin. Edellä on jo mainittu, että paikallinen rahvas yhdistää Prokkol'a-kylän nimityksen Vatasen sukuun ja mainitsee kylän perustajana Prokkoa (ven. Prokofij). Tietojeni mukaan Prokko perusti kylän joskus 1800-luvun keskivaiheessa (ks. ylempänä).

Jyrkilässä on asunut Rugojevin suku, jota nykyään pidetään Peksujevien ja Vatasen rinnalla Kostamuksen kantasukuna. Jyrkilä perustettiin mielestäni 1700-luvun puolivälissä ja sen perustajana on saattanut olla Jegor (Jyrki) Gerasimov Rugojev (synt. noin vuonna 1727).

DENIS KUZMIN

Kostamuksen sukujen selvittäminen jatkuu Karjalan Heimion seuraavassa numerossa.

Myös jutun lähteet julkaistaan myöhemmin.

Ikkuna

Vienan Karjalan kulttuuriin

••• Teksti perustuu osittain esitelmään, joka pidettiin Euroopan rakennusperintöpäivien seminaarissa 9. syyskuuta viime vuonna Oulussa. Tilaisuuden järjesti Pohjois-Pohjanmaan Liitto.

Vanhan vienankarjalaisen asujaimiston joukkoon on siirtynyt aikojen kuluessa ihmisiä naapurikansoista. Heidän kulttuurivaikutuksensa ilmenee Vienan Karjalassa. Laatokan seudulta saapui uutta karjalaista väestönlisää. Vanhastaan oli ollut lähes koko Karjalan alueella harvakseltaan saamelaisia. Uusina tulokkaina saapui suomalaisia ja venäläisiä.

Karjalaisten kulttuuri sulatti uusista vaikutteista omaan kulttuuriinsa sellaista, mikä oli tarpeellista. Tulokkaat pitäytyivät omissa tavoissa ja tottumuksissa osittain ja puolestaan sulauttivat heille tarpeellisia asioita karjalaisten kulttuurista. Eri puolilla Vienaa kehittyi näin toisistaan jonkin verran poikkeavia kulttuurialueita.

1) Länsi-Vienassa vaikuttaa suomalaisuus

Karjalaiset asuttivat Länsi-Vienaa idästä ja etelästä. Suomalaisia tuli lännestä. Eränkävynä Pohjanlahden rannoille yltäville ikivanhoille karjalaisten nautinta-alueille sekä kaupankäynti Suomessa vaikuttivat vuosisatojen ajan Vienan Karjalassa ja Suomessa.

Kulkureittejä Vienan Karjalan ja Pohjanlahden rannikon välillä on ollut käytössä hyvin kauan. Pohjanlahden eli Kainuunmeren ja Vienanmeren kannaksen yli on kannettu veneitä ja tavaroita. Venerieitit Maaselältä kahteen suuntaan jokia pitkin ovat olleet mainioita luonnon luomia väyliä. Liikkumista varten oli maitse kulkijoille käytössä talvi- ja kesätiet, joita käytettiin aina silloin, kun ei ollut käynnissä sotia tai kahakoita.

Ruotsin vallan aikana Suomessa koettiin ongelmaksi maanperimisjärjestys ja

sotaväenotto. Molempien aiheuttamina perheiden nuorimpia poikia lähti kotiseuduiltaan etsimään parempia elinoloja.

Vienan Karjala houkutteli ja monet nuoret miehet suuntasivat Kainuun kautta tai suoraan asumaan Vienan äärettömiin erämaihin joko yksin tai perheen kanssa. Tulevaisuutta rakennettiin kaskiviljelijöinä, turkismetsästäjinä sekä runsaiden kalansaaliiden varassa.

Suomalaisvaikutusta ovat lisänneet myös vapaaehtoiset muutot sekä rajan molemmilta puolilta tehdyt vierailut rajan takana asuneiden omaisten luona. Suurena kannustimena on ollut se, että muutettuaan rajan taakse he vapautuisivat valtion rasitteista kuten veronmaksusta. Muuttajia meni Pohjois-Pohjanmaalta, Kainuusta, Oulujärven seudulta ja Savosta sekä etelämpää Karjalasta. Savolaisia muutti paljon Käkisalmen läänisiin.

Vienan länsiosassa karjalaisten perustamia kyliä ovat Vuokkiniemi, Uhtua ja Akonlahti, kun taas Vuonniemi, Röhö ja Kostamus on asutettu 1600-luvulla suomalaisten uudisasukkaiden toimesta. Suomen puolella olevat vienalaiskyliä, Suomussalmen Kuivajärven ja Hietajärven sekä Kuhmon Rimmin, ovat perustaneet Tunkualta ja Suikujärveltä tulleet sotaväenottoa paenneet karjalaiset. Repolaan tuli Käkisalmen läänistä uskonpakoalaisia.

Pistojärven kunnan katsotaan kuuluvan Länsi-Vienaan. Suvannon kylässä on asuttu vuodesta 1756. Samoihin aikoihin oli syntynyt muita uudiskyliä, Ohta, Tiirajärvi, Katoslampi ja Saivojärvi. On ollut myös Tivdozeron kylä, mutta se lienee autioitunut 1700-luvun paikkeilla. 1700-luvun lopulla kyliä oli syntynyt lisää: Oh-

Väestö muutti menneinä vuosisatoina ahkerasti uusille asuma-alueille, toiset itään, toiset länteen, jotkut pohjoiseen

Karttakuva Pohjois-Viena-seuran näyttelystä.

Kuittijärven vesi välkehtii Vuokkiniemen rantatalojen ikkunoista.

ta, Kiimasvaara (Närhilä) ja Gamegen (myöh. Hämhenvaara).

Pistojärven kylän ensimmäiset asukkaat olivat karjalaisia tai lappalaisia. Pääjärven seudun lappalaiset sulautuivat kylien muihin asukkaisiin. Uudisasukkaita tuli Viipurin Karjalasta, Vienanmeren rannikolta ja lähipitäjistä, Kuittijärven alueelta, Suvi-Suurijärveltä, Kainuusta ja Kuusamosta. Sieltä tuli nälkävuosina 1811-12 noin 500 muuttajaa. Pistojärven kylistä taas muutettiin Vienanmeren rannikolle Kierettiin, Koutaan ja Kannanlahteen.

Länsi-Vienaan tuli monenlaista väkeä: Käkisalmen läänistä 1600-luvulla ortodoksisia uskonpakoalaisia, Ruotsia vastaan toimineita sissejä, Suomesta Nuijasodan kapinallisten jälkeläisiä, lain kouraa paenneita rikollisia sekä noituudesta syytettyjä tietäjäsukuja.

Karjalaisia on asunut kaikissa Länsi-Vienassa vuonna 1670 olleissa kylissä. Heitä on ollut sukunimituskimpuksen mukaan 18,3 prosenttia väestöstä. Savosta tullee

Laukkukaupaa tehtiin sumpsasta hevosen kärryistä ja rekikyydiltä

ta uudisasukkaita on ollut 19,2 prosenttia ja Pohjois-Pohjanmaan rannikkopitäjistä tulleita on ollut ainakin 13,3 prosenttia. Tutkimusten mukaan 32,9 prosenttia on ollut lähtöisin Savosta, Pohjois-Pohjanmaalta ja Länsi-Suomesta.

Pohjanmaalta tulijat asuttivat vesiväylien varsia ja järvien rantamaita kuten Ylä- ja Ala-Kuittijärviä. Kylistä Jyvälahti ja Lonkka olivat pohjalaisimpia, samoin Kiihtenjärvi. Sisämaan kylistä ei ole löydetty Pohjanmaan sukunimistöön kuuluvia perheitä.

Eniten karjalaisia näyttäisi asuneen eteläosan kylissä, Akonlahdessa, Miinoassa, Luvajärvellä, Munankilahdessa ja Kostamuksessa. Karjalaisien osuus väestöstä lisääntyi jatkuvasti alueella. Länsi-Vienan kylien Uhtua-Vuokkiniemi-Kontokki väestön koostumus on ollut tutkija Matti Pöllän mukaan vuoden 1800 jälkipuoliskolla sellainen, että sukunimen mukaan karjalaislähtöisiä on ollut 39,3 prosenttia kaikista suvuista ja suomalaislähtöisiä 43,6 prosenttia. Kainuulaisia on ollut kaikissa kylissä. Heidän katsotaan kuuluvan savolaiseen kulttuuripiiriin.

Suomessa tunnetaan karjalaisien käymä kulkukauppa eli kaupanteko kiertäen talosta taloon. Sen muotoja olivat selässä kannettavasta sumpsasta tehty laukkukauppa, hevosten vetämien kärryjen ja reslojen sekä rekien avula tehty rekikauppa ja pororaitojen avulla tehty kauppatavaroiden rahtikuljetus. Kaupapaikat oli sovittu, samoin talot, joissa majailtiin kierroksen aikana.

Kyläläiset tulivat usein näihin taloihin ostoksille. Varsinkin perheissä majoituksessaan olivat kulkukauppiat todellisia kulttuurin kuljettajia. Rajan molemmilla puolin oltiin selvillä ihmisten tavoista ja tekemisistä. Tärkeimmät Vienan Karjalan laukkukauppatäijät olivat Oulanka, Kiestinki, Pistojärvi, Paanajärvi, Uhtua, Vuokkiniemi, Kontokki ja Jyskyjärvi.

Torimyyni ja markkinoilla kulkeminen lisäsivät kaupan mielekkyyttä. Tutustuttiin uusiin ihmisiin, löydettiin elämäntovereita ja muutettiin Vienaan tai Suomeen rakkauten siivittäminä. Suomen Kainuun

asujaimistolla on tutkimusten mukaan noin 20 prosentilla vianalaisperimää. Vienassa katsottiin henkilön kuuluvan vianalaiseen, kun sinne muuttanut henkilö alkoi käyttää vianankarjalaista pukuparta ja liittyi ortodoksiseen kirkkoon. Sitä ei kuitenkaan vaadittu muuttajalta. Kerrotaan, että Suomesta tuotua miniää ei vieras pystynyt tunnistamaan talon karjalaisista miniöistä. Suomalaiset tavat ja elämänmuoto olivat tuttuja Vienassa.

Kauppatiet Suomen ja Vienan Karjalan välillä ovat olleet myös kulttuurien teitä. Talojen malleissa ja rakennusten asettelussa on Vienan länsiosan kylissä ollut 1900-luvun alkupuolella samankaltaisuutta pohjoisen Suomen talojen kanssa, esimerkiksi Jyvälahdessa ja Närhilässä eli Kiimasvaarassa. Vienan Karjalan kylissä on kuitenkin ollut myös vanhoja monimuotoisia karjalaisaloja, jollaisia on etelämpänä karjalaisissa kylissä. Rakennusten asettelu pihapiiriin on ollut idempänä karjalaisytylistä, lännessä suomalaisvaikutteista.

Vienan kieli on yhä hyvä yhteydenpitoikieli suomea tai karjalaa taitaville. Nykyäänkin varsinaiskarjalaan kuuluvaa vianankarjalan murretta on helppo ym-

Ikivanhaa kauppatietä Vienaan Kuusamosta itään. Edessä Kiimasvaara eli Närhilä. Kuva on vuodelta 2010.

märtää, sillä suomen kielen vaikutus tuntuu siinä.

2) Pohjois-Vienan karjalaisuus, saamelaisuus ja suomalaisuus

Saamelaisia on elänyt vielä 1900-luvun alkupuolella porojaan paimentaen Vienan pohjoisosissa. Heidän poroista, välineistöistä ja porojen kanssa tehtävistä töistä käyttämät nimitykset ovat tutkimusten mukaan samanlaisia kuin kuusamolaisilla poromiehillä.

Pohjoisessa tunnistaa muutenkin saamelaisien, karjalaisien ja suomalaisten kulttuurien yhteistä jälkeä. Kiestingin ja Oulangan alueella on ollut yleistä joikulaulu. Sitä on esitetty pitemmillä säkeillä, samoin Uhtuan Hämeessä. Vuokkiniemellä ja Vuonnisessa on joiuissa käytetty kalevalamittaa. Pohjoisen Vienan käsitöissä, tikutuksissa eli neuleissa, on vielä nykyisinkin saamelaisia kirjonta-aiheita ja malleja.

Pohjois-Vienaan saapui asukkaita mm.

Kuusamosta ja Kainuusta. Kanssakäymisen rajan yli oli vilkasta. Rajan olemassaoloa ei pitkiin aikoihin tarvinnut huomioida. Kulkureitit tunnettiin ja niitä käytettiin.

Oulankaan oli syntynyt 1700-luvulla kolme kylää. Vuosisadan loppuun mennessä huomattavaa väestönlisää oli tullut lapinkylistä. Nämä olivat vianalaistuneet Pääjärven seudulla. Lisää karjalaisukuista väestöä oli siirtynyt Raja-Karjalasta ja Suomen Karjalasta 1700-luvun loppupuolella Oulangan ja Pääjärven alueelle.

Lisäväkeä tuli myös suomalaisesta Kuusamosta ja Kainuusta. Kylien määrä lisääntyi. Pääjärven hallintopitäjään kuului vuonna 1788 yhdeksän kylää. Oulankalaisia muutti asumaan koko 1800-luvun ajan Vienanmeren länsirannikolle. Väkimäärä pysyi luonnollisen lisääntymisen kautta kuitenkin samana.

Kiestingin ja Oulangan alue oli kulttuurisesti yhdenmukaista. Saamelaiset, karjalaiset ja suomalaiset sulautuivat nopeammin toistensa kulttuureihin Kiestingin seudulla kuin Pääjärven piirissä. Kiestingistä on saatavilla tietoja niukasti. Vanhimmat kylät olivat Kuorilahti, Kiestinki, Vaarakylä ja Jelettijärvi. Tullessa 1700-luvun alkupuolelle oli perustettu kahdeksan uutta kylää.

Kiestinkiläisiä muutti Vienanmeren rannikon kyliin kahdessa eri aallossa - 1700-luvun puolivälin jälkeen sekä 1800-luvun puolivälissä. Kiestinki sai väestönlisää 1800-luvun puolivälissä sinne muuttaneista karjalaisista Käkisalmen läänistä, Laatokan Kannakselta ja Suomen Karjalasta. Suomalaisia saapui Hämeestä, Pohjois-Pohjanmaalta, Kainuusta ja etenkin Kuusamosta.

Pohjoisen Vienan kauppa- ja muut yhteydet Suomeen kulkivat talvisin hevosteita

Kananaisen kylää Pistojoen varrella.

ja pororaitojen vetäminä. Pistojärveläiset ovat kertoneet, että suurimman osan talvesta kylien väliset hevostiet rajan suuntaan eivät ehtineet juuri umpeutua. Suomesta muutettiin asumaan Vienaan ja päinvastoin. Vienan Karjalasta kävi naisia-kin töissä Oulussa asti. Miehiä jäi töihin kesän ajaksi mautiloille ”Ruotših”, kuten karjalaiset Suomea puhuttelivat. Kesäisin liikuttiin pitkin polkuja, joista kasvoi satojen vuosien aikana leveitäkin teitä erämaiden läpi kylien kautta.

Ajoittain oli laukkukauppa mahdollista tehdä sotien vuoksi ja taas ajoittain lait kielsivät sen kokonaan. Välillä oli lupa tehdä kauppa tietyissä kaupapaikoissa kuten Oulussa. Moni kauppias menetti sumpsansa sisältöineen virkavallan tarkastuksessa. Laukkureita myös ryöstettiin ja surmattiin metsätaipaleilla.

Toisaalta suomalaiset suojelivat laukkukauppiaita monin tavoin, koska heiltä saattoi ostaa tavaroita, joita sai vain kaukaa kaupungeista tai laukkureilta. 1700-luvulla kaupanteko lähes tyrehtyi, kunnes taas helpottui Suomen siirryttyä sodan seurauksena Venäjän suuriruhtinaskunnaksi.

Karjalaiset kauppiat saivat Suomen elinkeinolaan mukaan perustaa kiinteitä kauppiaita Suomeen vuodesta 1879. Tuolloin Suomeen siirtyi vakituisesti asumaan monia kulkukauppa harjoittaneita kauppiaita. Suomen vähittäiskauppiain on huomattava joukko vianankarjalaisia kylä- ja myös ns. suurkauppiaita.

Suomen rautateiden valmistuminen 1800-luvun loppupuolella monipuolisti laukkuriin valikoimia. He kävivät junalla tavaranhankintamatkoilla Pietarissa sekä

länsi- että itärataa pitkin. Pohjoispuolalaiset laivurit saattoivat pestata aluksiinsa vianankarjalaista miehistöä. Maailma avartui matkoilla ja kaupantekoon ostettiin uudenlaista ulkomaantavaraa.

Pohjoisen Vienan yhteydet Suomeen katkesivat Suomen itsenäistymisen, Neuvostoliiton perustamisen ja Karjalan kansannousun tapahduttua. Näiden seurauksena pakeni Suomeen noin 11 000 pakolaisia, joista noin 4 000 palasi takaisin. Suomeen jääneistä suurin osa taas muutti olosuhteiden vuoksi nimensä ja uskontonsa ja jäi pysyvästi Suomeen.

Toinen muuttoaalto tapahtui toisen maailmansodan päättyttyä. Satoja vianankarjalaisia tuotiin sotatoimialueena olleesta Vienaasta sodan loppuvaiheessa Suomen armeijan mukana Suomeen. Monet eivät halunneet palata kotimaahansa, vaan joko jäivät Suomeen tai muuttivat luovutuksen pelossa Ruotsiin.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen noin vuodesta 1990 lähtien on virinnyt Vienan Karjalan ja Suomen välille kulttuuritoimintaa sekä sukulais- ja ystävätaapaamisia. Suomalais-karjalaisia perheitä on perustettu rajan molemmin puolin.

Pohjoisimpaan Vienan Karjalaan on ollut hyvin vaikea matkustaa, koska kansainvälinen rajanylityspaikka on puuttunut pohjoisesta aina vuoteen 2006. Kuusamon-Suoperän tulli- ja rajanylityspaikka on lisännyt kanssakäymistä Vienan Karjalaan. Se on avannut tietä kulttuurivaihdolle, matkailulle ja kaupankäynnille.

Nykyiset tiet seurailevat tärkeimpiä vanhoja ihmisten kulku- ja kulttuurireittejä Pohjanlahdelta Vienanmerelle. Vienan Karjalan alueen vanhat vesireitit ja maisemat tarjoavat runsaasti mielenkiintoista kokemista. Matkailu sivutoineen on kehittyneessä merkittäväksi elinkeinoksi Vienassa.

3) Itä-Viena, Vienanmeren länsirannikon asutus

Karjalaisvallan nousun aikaan 1200-luvulla Vienan Karjalaan tuli karjalaista asutusta heimon syntyalueilta. Kannanlahden ja Onega-joen välisellä alueella Vienanmeren länsirannalla on ollut 1500-luvulla 17 kylää. Seuraavalla vuosisadalla on merkitty kylissä olleen sekä karjalaisia että venäläisperäisiä sukunimiä. Vienanmeren rannikolle oli muutannut vanhoihin karjalaisiin asuttamiin seutuihin venäläisiä, joita kutsutaan pomoreiksi.

Karjalaiset menettivät vähitellen me-

Eturistiriidat Vienan karjalaisten, venäläisten ja suomalaisten välillä aiheuttivat jatkuvia tuhoamisretkiä

renrannan suolankeittämönsä tulokkaille ja vuonna 1436 perustetulle Solovetskin luostarille.

Suolankeittämöt antoivat työtä rannikkoseutua asuttaneille karjalaisille. Rannikon puustoa kaadettiin ja kuljetettiin suolankeittämöiden tarpeisiin. Rautamalmin hankinta ja suolankeittoon tarvittavien rautapannujen taonta, veden haihduttaminen keittämällä merivedestä sekä suolan kuljetus pitkiä matkoja myyntiin vaativat työvoimaa. Kerrotaan, että parhaina aikoina on ollut 2000 hevosta vetämässä suolalasteja Ääniselle, josta ne myytiin eteenpäin.

Vienan Kemin Lappi käsitti vuoden 1591 valvontakirjojen mukaan laajan alueen Kieretin kylän läheltä Tuoppajärven pohjoisrannalle ja lännessä Pistojärven Tiironkylään ja siitä Keski-Kuittijärvelle. Alueen pitäjistä Usmana, Voijärvi, Piepajärvi ja Muujärvi olivat joutuneet samana vuonna Solovetskin luostarin omistukseen.

Eturistiriidat Vienassa asuneiden karjalaisten ja venäläisten sekä suomalaisten välillä aiheuttivat jatkuvasti raskaita tuhoamisretkiä, hyökkäyksiä, hävitystä ja sotia. Molemmilta puolilta käytiin hävitysretkillä.

1500-luvun lopulla Suomen puolelta tulleet sissipartiot ja sotajoukko tuhosivat Kannanlahden ja Suman väliltä mm. lapinkylää, karjalais-venäläisiä ja karjalaisia kyliä sekä suolankeittämöitä. Hävityksen kohteina oli pää- ja pikkukylä, kuten Vienan Kemi, Suikujärvi, Paanajärvi, Nuokkijärvi, Tsirkkakemi, Usmana, Piismalahti, Suopassalmi sekä Vienan Kemijokivarren asutusta. Pahin tuho kohtasi lapinasutusta Vienan koillisosassa ja myös kaakossa.

1600-luvulla muutti paljon ortodoksisia karjalaisia heimon alkuperäisiltä asuinseuduilta Vienanmeren länsirannoille ja lähipitäjiin. Rannikon vienalaisväestöä sulautui venäläisiin. Monet muutokset suolankeittämöillä aiheuttivat sen, että karjalaisia muutti rannikolta sisämaahan. Muutot jatkuivat aina länsirajalle Suomen naapuriiin. Uudet karjalaistulokkaat sulautuivat muuhun asujaimistoon.

Itä-Vienan pohjoisosan asukkaat ovat Matti Pöllän tutkimusten mukaan tulleet Vienan Kemin, Kaakkois-Vienan, Käkisalmen Karjalan ja Kuolan niemimaan ete-

läosista. Myös Länsi-Vienan alueelta oli muuttajia. Saamelaisia ja venäläisiä alueella asui vanhastaan.

Nämä myöhemmät karjalaiset tulokkaat olivat enimmäkseen vanhauskoisia, jotka olivat jättäneet kotiseutunsa Käkisalmen, Laatokan eteläpuolen sekä Raja-Karjalan alueilla. He eivät olleet hyväksyneet ortodoksisessa kirkossa toimeenpantua uskonnonuudistusta.

Pohjoisessa Vienassa ja Vienanmeren länsirannikkopitäjissä oli vanhauskoisten luostareita. Hallintovalta lopetti niitä. Luostareiden lopettamisen jälkeen jäljelle jääneitä munkkeja ja nunnia siirtyi erakoiksi tai samanuskosten karjalaisten kotipiireihin asumaan. Heitä siirtyi myös Kuusamoon perustettuun Tavajärven luostariin. Ortodoksinen uskonto oli juurtunut vähitellen Vienaan useammassa vaiheessa.

Oulangasta ja Kiestingistä siirtyi asukkaita Vienanmeren rantakyltiin koko 1800-luvun ajan. Kaupankäynti elpyi Vienan ja Suomen välillä 1800-luvulla. Englantilaiset purjehtivat Vienanmerellä kuljettaen laivalasteittain tavaraa Vienanmeren vanhoihin satamapaikkoihin.

Niistä vienalaiset raitomiehet rahtasivat ne edelleen pororaitojen lasteiksi rekiin ja pulkkiin. Tavarat kuljetettiin Pohjanlahden rannikon kauppapaikkoihin, toreille ja suurille markkinoille Ouluun, Iihin, Kemiin, Tornioon, Kuusamoon, Kajaaniin, Rovaniemelle ja muualle. Kauppiaiden aittavarastoihin koottiin suurempia määriä. Ulkomaantavarat olivat hyvin kysytyjä. Raidoilla vietiin myös Ruijan pallasta ja Vienanmeren saaliskaloja, turkiksia ja riistaa Suomeen. Paluukuormissaan rahtimiehet kuljettivat Suomen ja Vienan erämiesten pyydystämää, heiltä ostamaansa riistaa ja turkiksia myytäväksi englantilaisille.

Karjalaisten heimo oli syntynyt Laatokan ja Äänisen seuduilla suurten kaupateiden varsilla ja vaikutuksessa. Pohjoisillakin seuduilla he harjoittivat tänne soveltuvaa kaupankäyntiä ja hankkivat siitä elantoaan.

Vienanmeren rannikolla Kaakkois-Vienassa Suikujärven pitäjän kuudessa kylässä oli 86 taloa vuonna 1597. Kylät olivat Suikujärvi, Lehto, Tunkua, Kevättämäjärvi, Koivuniemi ja Maasjärvi. Väestönlisää tuli

Pohjois-Aunuksesta, Vienanmeren rannikolta ja Käkisalmen Karjalasta.

Nälkävuosien seurauksena vuosina 1695–1707 väheni kuoleman tai nälkähälytyksinä 92 miestä. Kuitenkin asukasluku lähes kaksinkertaistui sadassa vuodessa. Ei tiedetä, tuliko väestönlisäys muualta vai nousiko syntyvyys. Paatenelta ja mahdollisesti rannikolta tuli Tunkua vanhauskoisia. Määrä on ollut niin suuri, että Tunkuailla puhuttu murre on eteläkarjalan murteeseen liittyvää ja poikkeaa muun Vienan murteesta.

Vienanmeren kaakkoisrannikon ja Aunuksen pogostan miehet joutuivat Aunuksen vuorikunnan komentoon ja työskentelemään sulattamoissa ja aseista valmistamassa aseita Venäjän armeijalle Suurta Pohjan sotaa käytäessä. Tämä oli suuri rasitus seudulle.

Kaakkois-Vienaan ei 1600-luvun väestönlisän jälkeen liene tullut paljoakaan uutta väkeä muualta.

Vienanmeren rannikon ei katsota kuuluvan Vienan Karjalaan. Asukkaat ovat enimmäkseen venäläisiä pomoreja. Vie-

nanmeren rannikolla on vielä monia vanhoja karjalaisten perustamia, venäläistyneitä kyliä, joissa asuu jatkuvien muuttojen seurauksena nykyisinkin karjalaisukuisia.

4) Keski-Vienan seudun asutuksesta

Keski-Vienan alueen asutuksesta on niukasti tietoja asutuksen alkuvaiheista. Paanajärven kuului aluksi kuusi kylää, Paanajärvi, Uhtua, Suopassalmi, Jyskyjärvi, Kurki ja Kuorilahti. Paanajärven pitäjä sijaitsi Länsi- ja Itä-Vienan etelä- ja keskiosien välillä. Uhtua kuuluu nykyisin Länsi-Vienan kulttuurialueeseen. Keski-Vienaan kuuluu Nuokkijärven alueen silloiset yhden talon kylät, huuttorit, Piismalahti ja Iivananniemi. Asutus oli keskittynyt 1500-luvulla Vienan Kemijoen keski- ja yläjuoksulle.

Talvella 1611 hiihti ruotsalaisten sotajoukkoja Vienan eteläosiin ja Pohjois-Aunuksen sotaretkille. Ryöstön kohteina oli Repolan, Rukajärven ja Selliin kyliä sekä Jyskyjärvi ja Suopassalmi. Luultavas-

Kiestingin Kokkosalmen kylää. Kuva Kerttu Nurmela.

ti hävitys kohtasi myös Vienan Kemijoen varren kyliä. Paanajärven kylää ei silloin tuhouttu autioksi. Asukasluku on pudonnut tuolloin Keski-Vienassa. Sitä korvasivat osittain Käkisalmen läänistä tulleet pakolaiset. He asettuivat 1600-luvun alussa Kemijoen alajuoksun varsien kyliin. Tuolloin lienee tullut myös suomalaisia siirtolaisia kauempaakin.

Käkisalmen läänistä tuli toinen muuttoliike noin vuonna 1650. Sen yhteydessä muutti karjalaisia Kemijoen ylä- ja keski-juoksun sekä Länsi-Vienan kyliin. Paanajärvisiä miehiä määrättiin sotamiehiksi, joiden piti palvella Aunuksessa. Sotilaaksi joutumisen pelko lienee hidastanut suomalaisten muuttohalukkuutta Keski-Vienaan. Maanviljelijäsotilaista kootut joukot lakkautettiin vuonna 1666 Aunuksen, Äänisniemen ja Lapin pogostoissa. Paanajärven asukasluku pääsi nousemaan miesten

kotiuduttua.

Paanajärven kylä säästyi vuonna 1718 majuri Enbergin hävitysretkeltä. Mahdollinen asutus Keski-Kuittijärven itärannalla ja Ala-Kuittijärvellä tuhoutui tuolloin. Suopassalmen kylästä vihollinen tappoi 40 miestä. Myöhemmin vuonna 1726 Jyskyjärvelle ja Suopassalmelle palasi 57 karkuria, jotka olivat asuneet aiemmin kylissä ja paenneet.

Nuokkijärven seudulla on ollut kaksi pikkukylää, Piismalahti ja Ivankov Navolok. Repolan Kiimasjärven kuntaan kuuluneessa Nokeuksen kylässä on ollut 4 taloa vuonna 1679. Ruokakuntien arvelaan tulleen Suomen Karjalasta, Pohjois-Pohjanmaalta ja Kainuusta. Rukajärven kuuluneessa Nokeuksen kylän osassa oli kaksi taloa, joissa 8 miespuolista. Nuokkijärven rannalla ja Tsirkkakemijoen varrella oli vuonna 1707 neljä muuta kylää.

Keski-Vienan väkiluku on kasvanut tasaisesti 1800-luvulla. Sukunimivertailun avulla perheiden lähtöpaikkoja tutkinut Matti Pöllä on selvittänyt Keski-Vienan asukkaiden tulleen Länsi-Vienasta, Kainuusta, Kuusamosta, Laatokan eteläpuolelta, eri puolilta Suomen Karjalaa, Savon alueelta, Voijärveltä, Paltamosta, Oulun seudulta, Pohjois-Aunuksesta.

Johtopäätöksenä tutkija sanoo, että tutkimustulos oikeuttanee tekemään sen johtopäätöksen, että Vienan Kemijoen ylä- ja keskijuoksun varren ja Nuokkijärven seudun kylissä asui 1800-luvulla karjalaisukujen ohella ainakin joitakin Suomen puolelta saapuneita sukuja.

ANJA SUVANTO

Lue lisää:

Karjalan kirja. toim. Iivo Härkönen. Porvoo 1910

Suomen Heimosoturiin Liitto. Helsinki 1935

Karjala 1–5, Karjala 1, Portti itään ja länteen. Kirkinen Heikki: Mitä on Karjala. Hämeenlinna 1982

Karjala 1–5, Karjala 4. Karjalan vaiheet, Kirkinen Heikki: Ruotsin ja Venäjän kilpailu Karjalasta. Hämeenlinna 1983

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 635, Pöllä Matti: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600–1800-luvulla. Tampere 1995

Suojärven pitäjähistoria avaa uuden aikakauden

••• Omal mual: Suojärven historia 3
Vierahal mual: Suojärven historia 4
Tapio Hämynen; Senni Timonen;
Heikki Makkonen ja muut kirjoittajat.
Suojärven Pitäjöseura ry. 2011
Hinta noin 85 euroa kappale.

Professori
Tapio Hämynen.

Suojärven Pitäjöseuran julkaisemat Omal mual ja Vierahal mual ovat yhdessä yli 900-sivuinen järkäle, jonka kirjoittamiseen on osallistunut kaikkiaan 21 historian, kulttuurintutkimuksen, ortodoksisen teologian ja kielitieteen asiantuntijaa. Ennen julkistamatonta tietoa on löytynyt muun muassa Pietarin ja Petroskoin avautuneista arkistoista.

Suojärven historian uudet osat liittyvät Itä-Suomen yliopiston tutkimushankkeisiin Rajalla halkaistu kansa. Karjalan Heimio haastatteli tutkimushankkeen johtajaa, professori Tapio Hämystä Itä-Suomen yliopistosta.

1. Millainen Suojärvi-teosten Omal mual ja Vierahal mual prosessi oli kokonaisuudessaan?

- Suojärven historian kirjoitushanke aloitettiin noin viisi vuotta sitten. Kun Suojärvestä oli tehty jo 1960-luvun puolivälissä kaksiosainen historia, historiatoimikunnan ensimmäisiä tehtäviä oli miettiä, millaisia asioita uudessa historiassa käsiteltäisiin. Päätettiin, että nyt tehdään avaus uudelleen luovutetun Karjalan pitäjähistorioiden historiankirjoitukseen. Näin päädyttiin painottamaan suojärveläisten vaiheita sodanjälkeisessä Suomessa sekä Neuvostoliitolle luovutetun Suojärven uudelleen asuttamista.

- Lisäksi ennen toista maailmasotaa käsittelevässä historiassa haluttiin painottaa sellaisia asioita, joita oli vähän käsitelty ai-

kaisemmissa historioissa. Kirjoittajat valikoituivat pääosin Itä-Suomen ja Helsingin yliopistojen parhaista Karjala-tutkijoista. Itse kirjoitusprosessi sujui päätoimittajan näkökulmasta katsottuna erinomaisesti. Pääosin kirjojen artikkelit valmistuivat vuosien 2010 ja 2011 aikana.

2. Mitkä ovat henkilökohtaiset yhteytesi Suojärven ja miten ja milloin aloit kiinnostua siitä historian tutkijana?

- Molemmat vanhempani ovat suojärveläisiä. Isä oli syntynyt Suojärven Evaniemen kylässä, josta Hämysten suku on lähtöisin, äiti oli Hyrsylän kylästä. Äiti oli muiden hyrsyläläisten tavoin kokenut sotavankeuden talvisodassa. Itse olen syntynyt Valtimolla, jonne maanhankintalain mukaan sijoitettiin mm. evaniemeläiset. Kiinnostus historiaan juontuu kohdallani kansakouluvuosiin eli 1950-luvun lopulle. Vielä tuolloin valtimolaisen kantaväestön ja siirtoväen suhteissa oli jännitteitä, jotka heijastuivat erityisesti syrjäkylien kansakouluissa. Ylioppilaaksi tulon jälkeen ja historian opiskelun aloittaessani tutkimusaiheeni ovat kohdistuneet mm. sodanjälkeiseen asutustoimintaan, ortodoksisen väestönosaan, rajaproblematiikkaan.

3. Millainen suomalainen paikkakunta Suojärvi oli ennen sotia?

- Suojärvestä kehittyi 1920- ja 1930-luvulla Karjalan "El Dorado". Suojärven radan valmistuttua vuonna 1923 radan pääteläiseen rakennettiin muutamassa vuodessa lähes asumattomaan korpeen Suvilahden taajama, jossa oli kolme suurta sahaa. Taajamassa oli noin 6000 asukasta 1930-luvun alussa. Taajama edusti nykyaikaa, jossa oli monipuoliset palvelut

ja esim. autokanta oli Viipurin läänin toiseksi suurin jne. Taajaman rakensivat pääosin luterilaiset työmiehet ja palveluolajen yrittäjät. Suurin osa Suojärven kylistä eli kuitenkin vielä ortodoksis-karjalaisen kulttuurin mukaista elämää. Karjalan kieli oli edelleen väestön puhuma ensimmäinen kieli Suvilahtea lukuun ottamatta.

4. Millaiseksi luonnehdit nykypäivän venäläistä Suojärveä?

- Neuvostoliiton romahdus 1990-luvun alussa heikensi suojärveläisten elämää nopeasti. Sovhoosit on purettu ja metsäteollisuus on pikkuhiljaa loppunut lähes kokonaan. Eli tänä päivänä elämä Suojärven alueella on ankea. Suojärveläisten kotitsematkatkailu on sekin vähenemään päin, joten alueella kaivataan kipeästi uusia työpaikkoja tai muuten muuttoliike alkaa nopeasti tyhjentää aluetta.

5. Kuinka usein olet käynyt siellä viime vuosikymmeninä?

- Vuonna 1993 kävin ensimmäisen kerran Suojärvellä ja tutustuin tuolloin Evaniemen kylään, jonka asutushistorian olin aiemmin jo selvittänyt. Sen jälkeen olen käynyt Suojärvellä muutamia kertoja mm. Hyrsylän kylässä.

6. Olet tänä vuonna tutkimusvapaalla Itä-Suomen yliopistosta, millaista työtä teet?

- Tämän vuoden aikana päätän Suomen Akatemian rahoittaman "Rajalla halkaistu kansa. Karjalaisen kansallisen identiteetin, uskonnon, kielen ja kulttuurin kehitys vuosina 1809-2009" -tutkimushankkeen, jonka johtajana olen ollut vuoden 2010 alusta lähtien. Vuoden lopussa ilmestyy loppuraportti, joka on tutkimushankkeen 20 suomalaisen, petroskoilaisen ja pietarilaisen tutkijan tutkimustulosten tiivistelmä.

- Loppuraportin laatimisen lisäksi teen tutkimusta suojärveläisten kommunistien toiminnasta 1920-luvulla, Viipurin läänin väestökehityksestä autonomian ajalla (Viipurin läänin historian V osa), siirtoväen merkityksestä Pohjois-Karjalan maakunnalle/läänille (Pohjois-Karjalan his-

Suojärveläisten elanto saatiin kastea. Peltoa oli niukalti ja se oli yleensä raivattu entisistä kaskimaista. Kuvassa hautavaaralainen isäntä kyntämässä entistä kaskimaata.

Suojärvi-kirjat ilmestyivät viime syksynä.

torian viides osa), venäläisestä väestöstä Suomessa autonomian ajalla (kirja yhdessä pietarilaisten tutkijoiden kanssa) sekä Venäläinen Viipuri -kirjaan Viipurin kaupungin kehityksestä 1920- ja 1930-luvulla.

AILA-LIISA LAURILA

Nygöi opastummo livvin karjalan kiieldy

Raija Pyöli:

Livvinkarjalan kielioppi

Julkaisija:

Karjalan Kielen Seura,
Helsinki 2011

Viime joulukuussa julkistettiin Raija Pyölin laatima Livvinkarjalan kielioppi. Kirja on tarkoitettu ennen kaikkea karjalan kieltä opiskeleville suomalaisille. Livvi eli aunuksenkarjala näyttää olevan karjalan kirjakielistä se, jolla on julkaisu eniten kirjallisuutta ja jota opiskelee useampi henkilö kuin muita karjalan eri murteiden pohjalta kehitettäviä kirjakieliä, vienankarjalaa (varsinaiskarjalaa) tai tverinkarjalaa.

Kirjan julkaisija on Karjalan Kielen Seura ja tukea kirjan tekoon on saatu Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiöltä sekä Karjalan Säätiöltä.

Raija Pyöli kertoo kirjan taustatietona, että ”tämän peruskieliopin pohjana on L’udmila Markianovan vuonna 2002 ilmestynyt livviksi kirjoitettu Karjalan kielioppi – ”, ja asiantuntevia neuvoja on L’udmila Markianova antanut tämänkin teoksen synnyssä. Yhteistyöstä on näillä karjalan kielen tuntijoilla kokemusta jo aikaisemminkin, sillä heiltä ilmestyi vuonna 2008 Sanakirja suomi-karjala, jossa karjala tarkoittaa livvinkarjalaa. Apua ovat toki antaneet muutkin livvin spesialistit.

Kielioppi on tarkoitettu aikuisopiskelijoille – sekä yliopisto-opiskelijoille että harrastelijoille. Se, että kirja on tarkoitettu kovin eritasoisille opiskelijoille ja eri lähtökohdista karjalaa opiskeleville, on tietenkin kova haaste.

Raija Pyölin kielioppi soveltuu mielestäni hyvin yliopistotasolle tai kieliopista kiinnostuneille, mutta kielioppinsa unohdannut harrastelija voi opetella asioita ainakin aluksi esimerkkien pohjalta.

Pyöli kehottaakin opiskelijaa olemaan pelästymättä nominien ja verbien vartaloitustaulukoita, sillä ne tulevat vähitel-

len tutuksi – ja tässä auttaa oma kielitaju. Suomalainen varmaan omaksuu melko helposti kielen piirteitä ilman kielioppi-termejäkin äidinkielenä perusteella, sillä niin läheinen sukukieli karjala – livvin – on.

Vaikka kirjoittaja kehottaa pitkälle edistynyttä opiskelijaa hakemaan lisätietoa L’udmila Markianovan Karjalan kieliopista (loppuunmyyty mutta on internetissä), mielestäni Pyölin kielioppi on varsin perusteellinen eikä kovin äkkiä tule mieleen, mitä siitä puuttuisi.

Kielioppi noudattaa pääasiallisesti perinteistä kieliopissamme noudatettua käsitteistöä, mikä on hyvä asia. Ei varmaankaan olisi paikallaan sekoittaa uusilla käsitteillä, nimityksillä tai ryhmittelyillä monen vain kouluajoilta muistiin jäänyttä suomen kielioppia.

Yliopistotasolla opettaja voi tietenkin käyttää opetuksessaan rinnalla uudempia termejä ja tapoja ilmaista kielen ilmiöitä. Suomi on kirjan selityskieli, ja näin ollen kielioppitermit ovat suomeksi.

Ensimmäisenä esitetään livvin äänneoppi (mm. kirjaimet ja äänneet), sitten muotooppi (mm. sanaluokat), lauseoppi (mm. lauseenjäsenet) ja viimeiseksi sanastoon liittyviä seikkoja. Usein kieliopissa on äänne- ja muotoopin yhteydessä esitetty sanastoon liittyvää ja vain lauseop-

pi on ollut omana kohtanaan. Raija Pyölin ratkaisu on selkeä.

Kirjan fontti on helppolukuista ja tarpeeksi isoa, lihavoitua käytetään paitsi otsakkeissa myös ilmentämässä puheena olevaa seikkaa, kursivivia lähinnä livvinkielisessä kielenaineeksessa.

Kuten Pyöli sanoo, nykyään Karjalan tasavallassa ja yleisesti Suomessakin käytetään y-kirjainta eikä ns. saksalaista ü:tä, kuten livvin kirjakielen alkuaikoina tai suomalais-ugrilaisessa tarkekirjoituksessa (”alkuperäisen suomalais-ugrilaisen perinteen mukaan”). Kirjassa kuitenkin on käytössä ü, koska Pyöli on halunnut noudattaa L’udmila Markianovan tapaa.

Suomalainen huomaa varmaan ensimmäiseksi livvinkarjalan sananloppuisen a:n ja ä:n joko puuttumisen eräissä sanoissa tai sijamuodoissa (kattil, mual) tai muuttumisen määräehdoin u:ksi tai y:ksi (akka > akku, leibä > leiby, pitkä > pitky), mikä on livvin erikoisuus. On hyvä, että kirjassa on selitetty kaikki tapaukset, joissa ilmiöt esiintyvät.

Seuraavassa esitän muutamia haja-huomioita ja -mietteitä.

Suomeen olisi ehkä voinut verrata enemmänkin tai tuoda eroja esiin selvemmin. Esimerkiksi (s. 39) essiivi-sijamuodon pääte liittyy yksikössä livvissä heikkoon vartaloon, suomessa vahvaan: livvissä tytö-*nnä*, suomessa tyttö-*nä*. Toisena ottaisiin esiin aktiivin I partisiipin (s. 128): livvissä lähtii ~ lähtijä, suomessa lähtevä; livvissä ostai ~ ostaju, suomessa ostava jne. Moni ehkä ihmettelee, että livvissä ei ole päätettä -va, -vä.

Livvin futuuri on suomen tapaan preesensin kaltainen, kun lauseyhteydestä käy ilmi, että kyse on tulevasta. Kun näin ei ole, futuuri muodostetaan ruveta-verbien avulla (s. 92).

Esimerkkinä on mm. lause ”Konzu ruvetah soittamah Santtu Karhu da Talvisovat?” ja se on käännetty ”Milloin Santtu Karhu ja Talvisovat alkavat soittaa?” Muuttaisiin käännöksen seuraavaksi: ”Milloin Santtu Karhu ja Talvisovat soittavat?” jos kyse on futurista eikä ruveta-sanana merkityksestä ’alkaa’. Itse asiassa jokaisen li-

vvin futuuriesimerkkiin voi suomennokseen lisätä alkaa- tai ruveta-verbien.

Omistusliitteiden esittämistapa (s. 151) on poikkeuksellinen. Ne ovat yhdessä adverbien, post- ja prepositioiden, konjunktioiden, liitepartikkelien ja interjektioiden kanssa Taipumattomat sanat -otsikon alla. Tavallisimmin ne esitetään persoonapronominien yhteydessä. Monet suomalaiset ovat oppineet nimeämään adverbejä, konjunktioita ym. yhteisnimityksellä partikkelit, mikä ei kuitenkaan enää ole tapana.

Pyöli ottaa esiin myös livvin sanajärjestyksen (s. 175). Mielestäni olisi ollut paikallaan mainita venäjän vaikutus siihen, sillä usein määrite tulee ennen predikaattia: Myö tuliel sügüzül rubiemmo opastumah karjalan kiieldy.

Yllätyin positiivisesti siitä, että mukana on hieman oikeakielisyyseikkoja, esim. tietoa pilkutuksesta. Sanaston parissa työskennelleenä Pyöli ottaa lyhyesti esiin myös sanamuodostuskeinot, lainasanat ja sanaston semanttiset ilmenymät.

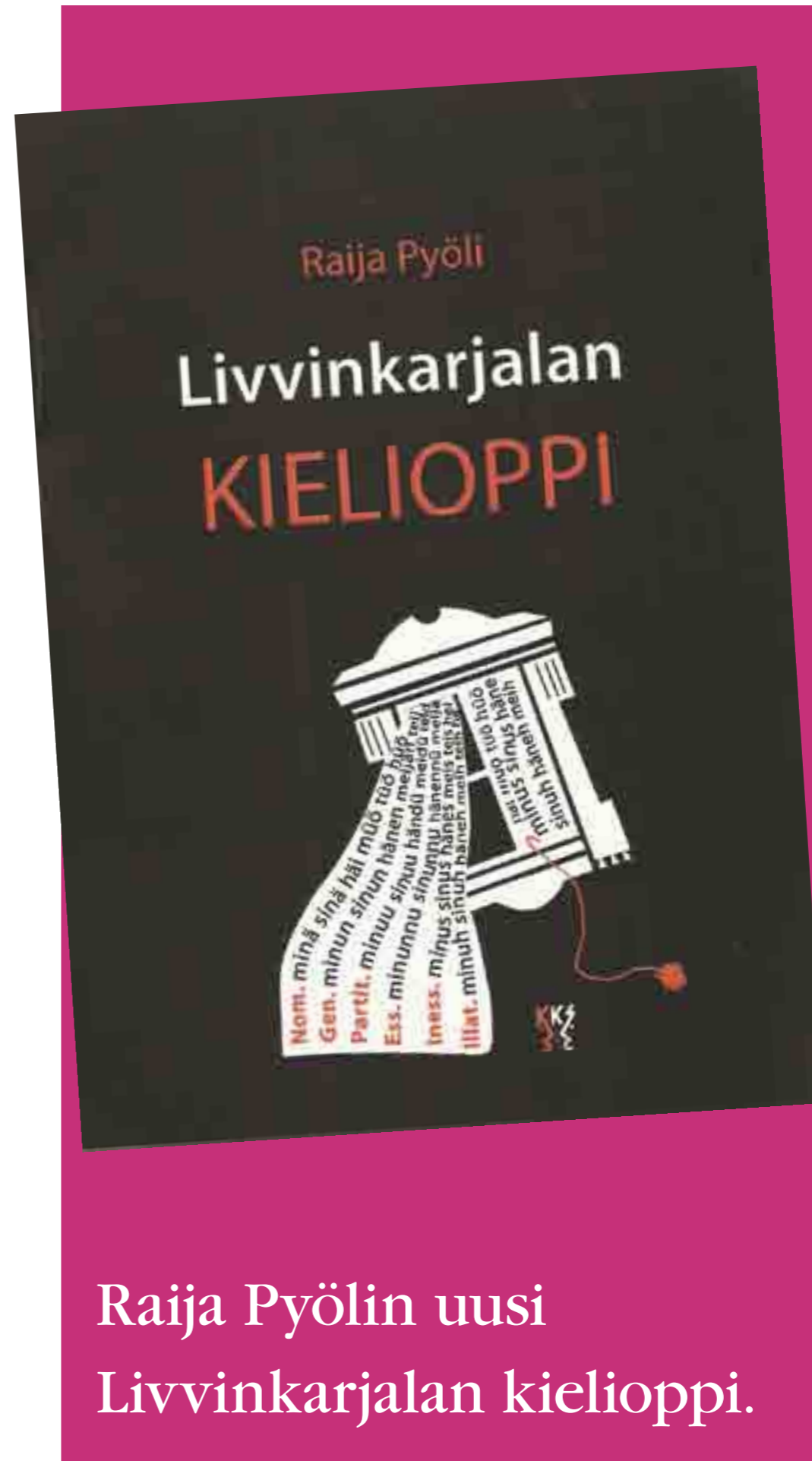
Kirjan lopussa on vielä kolme liitettä: kaksi verbien taivutustaulukkoa ja luetelo erilaisista adverbeista. Jäin ihmettelemään, miksi ne eivät ole voineet olla muun tekstin joukossa. Taulukkoja on jos sen verran paljon, että nämä eivät mielestäni olisi olleet liikaa.

Otan esiin vielä yhden hauskan livvin sanan (s. 111, 121): imperatiivin monikon 3. persoonan kielto muodon äldähäs ’älköt’. Sanan en muista usein eteeni sattuneen, joten etsin sitä Karjalan kielen verkkosanakirjasta.

Se löytyi puulie-artikkelin Säämäjärven esimerkistä muodossa äldähäs: (Kenjärven vetehinen sanoi:) kui enne buul’ittih ’pulikoitiin’, nygöi i viez äldähäh lähtetel-dähäh, i kelle i midä ei rod’ei (paha). E. V. Ahtia on kieliopissaan (1938 s. 119) maininnut myös tämän kieltoisanan samassa asussa kuin sanakirjassa: äldähäs, ja suomentanut sen sekä ’älköt’ että passiivissa ’älköön’.

Raija Pyölin on vankka kokemus eri kielten opettajana niin koulussa kuin harrastuskursseilla. Se näkyy kieliopin esityksen selkeytenä. Häntä voi hyvällä mielellä onnitella perusteellisen ja uusiakin asioita esille ottavan livvinkarjalan kieliopin laadinnasta! Suomalaisen on nyt helppo perehtyä livvinkarjalaan.

MARJA TORIKKA

Raija Pyölin uusi

Livvinkarjalan kielioppi.

Midä mielel, sidä kielel...

Il'lu Mošnikov Verso Petroskoi 2011

Tässä lastenkirjassa sadut ovat kuin silloin ennen! Metsän eläimet karhu, susi, kettu, jänis ja orava ovat kilpasilla ja kiistoissa milloin missäkin asiassa. Vanhojen eläinsatujen tapaan kettu pyörittää viekkaudellaan muita.

Mukana on myös satu "Kana da Reboi". Kana viettää syntymäpäiviä, kettu tuo kukkia - mutta kuinka ketulle kävikään! Kotieläimistä kissa ja koira luontuvat hyvin joukkoon näihin kertomuksiin, joissa piilee hieman opetusta ja paljon elämän viisautta.

Il'lu Mošnikov on ottanut satuihin mukaan myös ihmisiä: on "Died'oi da Matti", "Tyttöine da Oravaine" ja "Suuri pereh". Tähän A. Trifanovan mukavasti piirroskuvittamaan 47-sivuisen kirjaan mahtuu paljon kylän elämää. Aiheet Il'lu on saanut lapsuutensa kylästä Uutjärveltä, jossa hänen mummonsa asuu. Mummolle

on omistettu runo "Minun Baba" - Minun Baba eläy hierus, Pastau ainos piuruadu. / Pidäs lähtie baballuo / syömäh kylläl piuruadu. - Tiezit Baba, konzu tulen, / Arbait minun mielet. / Hyväs mieles vastuamah / Vunukkaštu rubeit.

Il'lu Mošnikovin livvin kieli on kaunistaa ja rikasta. Hän on oppinut kielen jo lapsena. Hän on kirjoittanut sadut koulu-aikanaan: "Minun perehes paistah livvin karjalakse da minä olen ylbei sit, gu minuugi opastettih pagizemah täl omal da ainavoluaduzel kielel - karjalakse.

Perehes, vai perehes nygymuailmas rippuu kielen säilyttämine: gu perehes paistaneh omal muamankielel, sit lapsetgi ruvetah pagizemah sil. Minun buabo on karjalaine, muamo on karjalaine dai minä voin lujah sanuo, gu olen karjalaine. Tah-tozin, gu tämä kniigaine olis mielydy myö kui lapsile, mugagi vahnebile."

Tämä kirja pitää saada myyntiin myös Suomeen!

Oppaan mukana Vienan Karjalaan Vienankarjalan alkeiskurssi

Olga Karlova Verso Petroskoi 2011

Tätä alkeiskurssikirjaa on ilo selata ja lukea! Kirja on johdonmukainen, havainnollinen ja selkeä. Se on paras käsiini sattunut kielen alkeiskirja. Kirja vie mukanaan Vianaan, tekee tutuksi naisten ja miesten nimet, kylät, puut, kukat, eläimet itikoista lehmiin ja hirviin. Monta muuta asiaa kirjasta selviää vienaksi, mm. piirakkaohje: Kalitat: "Kalitta kyšyy kaheksua", šanotah karjalaiset...

Pääsemme kyläilemään Anni ja Santeri Lesoselle: Lešoset eletäh omašša talošša Vuokkiniemeššä. Heijän šuuri puini pirtti on Kuittijärven rannalla.

Kirja kannattaa jokaisen Vianaan matkaavan lukea ellei vienankarjalaa osaa, 173 sivuun mahtuu paljon tietoa. Lopussa on sanasto viana-venäjä. Siinä voi tarkkoa myös venäjän taitojaan. Ja perille Vianaan päästyä voi loruilla:

*Pimpul'a-pampul'a paimenpoika,
aja šie lebmät kotih,
juokše košen kivijä myöten,
elä vai lankie jokeb.*

MARJUKKA PATRAKKA

UUTISET

Auta lasta oppimaan -projekti jatkaa karjalan kielen elvytystyötä

Kalevalan päivää ja suomalaisen kulttuurin päivää juhlitaan taas 28. helmikuuta. Karjalan Sivistysseura teki vuonna 2010 kustannussopimuksen Kustannus osakeyhtiö Otavan kanssa Mauri Kunnaksen mainion ja maailmankuulun Koirien Kalevala -kirjan kääntämisestä ja julkaisemisesta vienankarjalaksi - siis kansalliseepoksen alkukielellä.

Mauri Kunnaksen Koirien Kalevalan vienankielinen versio, joka ilmestyi 7.12.2010, on osa Auta lasta oppimaan -projektiä, jolla edistetään karjalan kielen oppimista ja säilymistä Karjalassa.

Yksityishenkilöt, yhteisöt ja yritykset Suomessa voivat lahjoittaa kirjoja Karjalan Sivistysseura ry:n välityksellä toimittaviksi erityisesti Karjalan tasavallan alueen kielipesien pienryhmille, koulu- luokille, kirjastoille ja muille oppilaitoksille.

Kirja antaa lapsille mahdollisuuden oppia omaa alkuperäistä kieltään kuuntelemalla, katsomalla ja lukemalla tätä mainiota luku- ja kuvakirjaa yhdessä

opettajien ja vanhempien kanssa.

Vienankielinen Koirien Kalevala oli myös oppikirjana viime kesänä karjalan kielen kurssilla Kuusamossa. Kurssin päätteeksi jokainen kurssilainen sai sen omakseen - vietäväksi kotiinsa Karjalassa ja Suomessa. Sama toimintamalli toistuu tänä kesänä Jyskyjärvellä Karjalassa järjestettävällä kielikurssilla.

Vuoden 2011 loppuun mennessä Koirien Kalevala -kirjaa oli myyty ja projektiin lahjoitettu varoja yhteensä noin 750 kirjan verran, joista ensin osa toimitettiin Venäjän Karjalaan.

Karjalan Sivistysseuran tavoitteena on lähitulevaisuudessa saada jokaiselle Karjalan tasavallassa vuosittain syksyllä aloittavalle kouluikäluokan lapselle oma vienankielinen Koirien Kalevala luku- ja oppikirjaksi.

Seura kiittää ja ottaa jatkuvasti vastaan lahjoitusvaroja, joilla se edistää karjalan kielen (vienan) säilymistä ja auttaa lapsia oppimaan.

KARI KEMPPINEN

Vienansineä ilmestyy toisena painoksena

Maija Myllykankaan runokirjan Vienansineä toinen painos ilmestyy tänä keväänä. Sen kustantaa Juminkeko-säätiö. Kirja ilmestyi alunperin vuonna 1997 Maija Lehtisen kirjailijanimellä ja Koivu ja Tähti Oy:n kustantamana. Siitä otettiin runokirjaksi suuri tuhannen kappaleen painos, joka kuitenkin on jo vuosia ollut loppuunmyyty.

Vienansineä vie lukijansa nykypäivän Vienan Karjalaan runollisesti, lämpimästi ja hauskasti. Se elää runokielten arkipäivää ja praasniekkoja, kuvaa kultareunaisia teehetkiä ja lumoavia starinankertoja.

Teoksen toinen painos on uusi, laajennettu versio: siinä ovat mukana kahdelle tunnetulle runolaulajalle, Santra Remsujevalle ja Jussi Huoviselle kirjoitetut juhlarunot 2000-luvulta. Vienansinessä kuvastuu sekä Karjalan että Suomen puoleisten vanhojen vienalaiskylien runomaailman uuden runon keinoin.

Runoteos on tulossa myyntiin Karjalan Sivistysseuran valikoimiin. Varsinaisen julkistamistilaisuus on Hietajärvessä huhtikuun alussa, mutta kirja saattaa tulla myyntiin jo KSS:n Heimopäiville Lahteen 31.3.-1.4.2012.

Kesän kielikurssit Jyskyjärvellä ja Joensuussa

Karjalan kielen ja kulttuurin kurssi pidetään tänä vuonna Karjalan tasavallassa Venäjällä. Paikkakunta on Jyskyjärvi ja ajankohta 26.-30. kesäkuuta. Kurssi on avoin ja tarkoitettu kaikille, jotka ovat kiinnostuneita varsinaiskarjalan (vienan) kielestä ja itä- ja rajantakaisesta kulttuurista.

Kurssin hinta on noin 80 euroa, mikä sisältää opetuksen ja kurssimateriaalin. Niikon matkat tarjoaa matkapakettia seuraavasti: bussimatka 25.-30.6. Helsingistä Vartiuksen kautta rajan yli. Matkan varrelta voi myös tulla kyytiin. Matka hinta 404 euroa sisältää matkat ja täyden yöspidon. Viisumin hinta on 65 euroa, joten kokonaiskulut ovat noin 550 euroa. Lisätietoja ja ilmoittautumiset: www.karjalansivistysseura.fi > ajankohtaista. Paikat täytetään ilmoittautumisjärjestyksessä.

Kesällä järjestetään tuttuun tapaan myös karjalan kielen (livvin) ja kulttuurin alkeis- ja jatkokurssit. Ne pidetään Joensuun Niittyahdessa 1.-6. heinäkuuta. Kurseilla on mahdollisuus aloittaa opinnot aivan alusta tai verestää jo opittuja taitoja. Opettajina ovat Olga Zharinova ja Nadezda Bukina Petroskoista.

Kurssi ja majoitus maksavat normaalihintaisiin 395 euroa, hinta Karjala-kortilla ja opiskelijoille on 380 euroa. Hintaan sisältyy opetus, oppimateriaali, kahvit ja lounas sekä majoitus kahden hengen huoneessa aamiaisella. Kurssi ilman majoitusta maksaa normaalihintaisena 265 euroa. Maksullisista retkistä ja tutustumiskohteista peritään eri maksu. Matkat kurssipaikalle jokainen maksaa itse.

Ilmoittautumiset kurssille 8. kesäkuuta mennessä Karjalan Liiton toimistoon, (09) 7288 170, toimisto(at)karjalanliitto.fi.

Kun sodanjälkeinen aika hajotti karjalaiset evakot kuin akanat tuuleen, katsoi Boris Karppela, että niissä oloissa ei voi löytyä parempaa yhdessäolon muotoa kuin kyykkäpeli. Sillä oli vahvat perinteet.

Pontimena olivat Inhan kuvaukset sekä Wasili Keynään ja Karjalan Sivistysseuran osoittama kiinnostus. Boriksen sanoin: "Kansa, joka ei vaali omia perinteitään, on keltoton." Tuekseen hän sai Karjalan Sivistysseuran uuden jäsenoimikunnan, joka kehitteli uusia toimintamuotoja.

Kesän harjoitusten jälkeen ensimmäisessä tosikoitoksessa vuonna 1951 vastakkain olivat KSS:n tulevien puheenjohtajien johtamat joukkueet, Alekski Lahelman (pj. 1953-1961) johtama Vienan ja Boris Karppelan (pj. 1961-1983) johtama Aunuksen joukkue. Pelipaikaksi valittiin Helsingin Seurasaaren juhla kenttä ja yleisöä oli kymmenittäin.

Aunus vei voiton ja voittajien nimet kaiverrettiin hopealaattaan, joka kiinnitettiin kiertopalkintona kulkevaan saavaan. Ensimmäisinä siihen saivat nimensä Alekski Kurkimo (Rukajärvi), Mikko Parosalmi (Vieljärvi), Simo Askola (Repola) ja Boris Karppela.

Kunniasauvasta on yhtäjaksoisesti oteltu joka vuosi ja vuonna 2010 siihen kiinnitettiin 60. nimilaatta.

Kyykkä vakiintui nopeasti Seurasaareen ja pelaajiksi tuli runsaasti etenkin luovutetun Karjalan alueelta, erityisesti Salmista, Suojärveltä ja Impilahdesta siirtyneitä evakkoja. Aluksi pelattiin torstai-iltaisina, mutta innostuksen myötä pelikerrat lisääntyivät niin että 1960-luvulle siirryttäessä Seurasaaressa kolisi neljänä päivänä viikossa (tiistaina, torstaina, lauantaina ja sunnuntaina).

Kunniasauvakilpailuissa KSS:n naistoi mikunta palkitsi pelaajat myös maittavilla piirailla ja kyykkäkauden päättäjäisiä vietettiin ravintola Kestikartanossa kymmenien osallistujien voimin. Kyykkä on perinteinen joukkueiden välinen peli. KSS:n entinen puheenjohtaja, kauppaneuvos Ville Mattinen lahjoitti peliin palkinnoksi saapashousut, toimihan hän vaatetusteollisuuden piirissä.

Kertoman mukaan tämä palkinto innoitti kehittämään henkilökohtaisen pelimuodon, johon housut sopivat palkinnoksi. Vuonna 1955 järjestettyyn kilpailuun osallistui nelisenkymmentä pelaajaa ja housut voitti itselleen salmilainen Heikki Judin. Edellisenä vuonna oli jo

Kyykkä löysi kodin Helsingin Seurasaaresta

Boris Karppela ja presidentti Urho Kekkosen tapasivat kyykän merkeissä Helsingin Seurasaaressa. Kuva Karjalan Sivistysseura.

Sarja: Karjalainen kyykkä ennen, eilen ja tänään Osa 2: Elvytys alkaa vuonna 1951

valittu ensi kertaa paras pelaaja, suojärveläinen Viktor Poravaara, mutta valinta tapahtui ilmeisesti joukkuepelissä uloslyötyjen kyykkien perusteella.

Kyykkätoimintaa alkoi Seurasaaressa vetää Kosti Pamilo, joka myös laati viral-

liset säännöt niin joukkuepelille kuin uudelle henkilökohtaiselle pelimuodollekin. Molemmat keskeiset henkilöt, Boris Karppela ja Kosti Pamilo, tunsivat pelin jo lapsuudestaan Itä-Karjalasta, jossa kumpikin asui rajan Venäjän puolella Suomen itsenäistymisen jälkeen. Kun Boris ja Kosti myöhemmin siirtyivät sivuun, vastuun Seurasaaren kyykkätoiminnasta ottivat juuriltaan jyskyjärveläinen Paavo Rahikainen ja inkeriläinen Oskari Toivokainen. Oskari vastasi pitkään myös inkeriläis-

ten kesäjuhilla pidetyistä heimo-otteluita, jotka alkoivat vuonna 1967, kun Boris Karppela haastoi inkeriläiset.

Seurasaaren juhla kenttä vakiintui pelipaikaksi, jossa kyykkää iskettiin kesäkautena, keväästä syksyyn. Pian pelaajat kuitenkin havahtuivat siihen, että kyykkä sopii erinomaisesti myös talvella pelattavaksi. Helsingin Kaisaniemen luistinradalla pidettiin näytös peli vuonna 1960 ja Seurasaaressa ryhdyttiin pelaamaan säännöllisesti talvisina viikonloppuina.

Aivan uusi oivallus talvinen kyykkä ei ollut, sillä T.H. Itkonen on kuvannut jo 1930-luvulla, kuinka koltat hakkasivat kyykkä kenttensä rajat lumeen. Monet aikakauslehdet kävivät kuvaamassa ja kirjoittamassa kyykästä ja televisiokin oli jo varhain tekemässä ohjelmaa. Yleisradion ja Seura-lehden haasteottelussa kunnostautuivat tutut hahmot: Teija Sopanen, Aarre Elo, Matti Kuusla. Pekka Tiilikainenkin kävi selostamassa peliä. Tiilikaisen sukujuuret olivat Uhtualla ja hän oli myös Sivistysseuran jäsen ja hallituksessakin vuodet 1937-1941.

Perinne peli sopi mainiosti Seurasaaren ulkomuseon yhteyteen. Museotoimintaa hoitava Seurasaari-säätiö järjesti myös saaren suuret juhannusjuhlat ja kyykkä liitettiin juhlien ohjelmaan.

Kun KSS oli aktiivisesti vaikuttamassa Ruotsin suomalaisen ortodoksisen seurakunnan perustamiseen, luotiin hyvät suhteet myös Ruotsin karjalaisjärjestöihin ja Seurasaaressa alettiin juhannusjuhlien yhteydessä pelata Suomen ja Ruotsin epävirallisia maaotteluita.

Peli kisattiin ennen varsinaisen pääjuhlan alkua, mutta tuloksen kuulutus ja palkintojen jako tapahtui juhlien tuhatpäisen yleisön edessä. Helsingin kaupungin urheilu- ja retkeilytoimisto luovutti kiertopalkinnoksi Seurasaari-haarikan. Joskus pääjuhlan yhteydessä pidettiin myös näytös peli, eikä kyykällä vastaavaa yleisömenestystä liene ollut sitä ennen eikä sen jälkeenkään. Vastavuoroisesti Helsingistä tehtiin keväisin pelimatkoja Ruotsiin ja vähitellen mukaan tuli pelaajia Helsingin ulkopuoleltakin.

Kyykkä ei suinkaan ollut karjalaisille tuntematon peli, vaan monet muistivat sitä kotipuolella ainakin joskus pelatun ja pelasivathan erityisesti vienalaiset sitä 1930-luvulla Suomessa. Vielä sotien jälkekin Suomussalmen vienalaisalueilla harrastettiin kyykän peluuta.

Pelin levittäminen koko maahan alkoi

sujua hyvin. Karjalan Liitto otti kyykän kesäjuhliensa ohjelmaan ensin näytös pelin ja vuonna 1962 pidettiin Liiton juhilla Hämeenlinnassa ensimmäiset joukkueiden kansalliset mestaruuskilpailut. Ne voitti Karjalan Sivistysseuran joukkue.

Vuosien 1963 ja 1964 taitteessa Karjalan Sivistysseura ja Karjalan Liitto sopivat yhteisestä kyykkävaltuuskunnasta, jonka tehtävänä oli pelin levittäminen ja kehittäminen. Valtuuskuntaan kuuluivat KSS:sta Boris Karppela ja Kosti Pamilo sekä Karjalan Liitosta pääsihteeri Simo Härkönen ja järjestösihteeri Reino Joenpolvi (myöhemmin Paavo Suoninen).

Käytännössä asia hoidettiin siten, että Karppela ja Pamilo kiersivät talkootyönä maata, järjestivät näytös pelejä ja pitivät kyykkätoimikursseja, joilla käytiin läpi pelin sääntöjä. Oma kyykkätoimikorttini on vuodelta 1970 järjestysnumeronaan 194. Kurssia pidettiin lähes 40 kertaa eri paikkakunnilla ja tuomarikortteja kirjoitettiin 560.

Joukkueiden mestaruuskilpailut pidettiin edelleen Karjalan Liiton kesäjuhlien yhteydessä, ja tavoiteltavina ovat olleet mm. Ville Mattisen ja Sakari Mattisen lahjoittamat kiertopalkinnot. Ensimmäiset valtakunnalliset henkilökohtaisen pelimuodon mestaruuskilpailut pidettiin vuonna 1964 Espoon Otahallissa, koska haluttiin varmistua siitä, ettei huono sää pääse pilaamaan kisoja. Ensimmäinen Suomen mestari oli Helsingin Suojärveläisiä edustanut Niilo Prähky. Sitten pelit on pidetty ulkosalla ja hallikisoja on järjestetty lähinnä talviaikaan.

Seurasaari kuului myös tasavallan presidentti Urho Kekkosen ulkoilumaastoihin ja hän oli tuttu näky kyykkä kentän reunalla. Useamman kerran hän myös osallistui peliin ja urheilullisena henkilönä pelasikin hyvin.

Eräänä itsenäisyyspäivänä säätä uhmaavat pelaajat kuuluivat räntäsateessa tutun äänen kysyvän, voisiko tällaisena isänmaallisena merkkipäivänä osallistua kansallispeliin. Sehän sopi. Urkkia varoiteltiin väsyttämästä kättä, jotta se kestäisi illan tervehtimiset, mutta hän vakuutti pelaamisen olevan vain hyvää harjoitusta.

Kekkoselle lahjoitettiin myös Nurmeksessa asuvan suojärveläisen Vilho Karhun valmistamat omat pelisauvat. Vastaavasti Kekkosen lahjoitti vuonna 1968 komean hopeapokaalin kiertopalkinnoksi. Kilpailumuodon valinnan ja palkintosääntöjen

vahvistamisen hän jätti KSS:n kyykkäkerhon tehtäväksi. Palkinnosta tehtiin valtakunnallinen ja se laitettiin Karjalan Liiton piirien mestarijoukkueiden kilpailtavaksi.

Ensimmäisissä kilpailuissa tasavallan presidentti kävi itse oikeutetusti heittä-mässä avausheiton. Presidentti teki myös aloitteen uuden kyykkä kentän rakentamisesta Seurasaareen, juhla kentän viereen. Tämä nykyinen kenttä on erikseen merkitty saaren opastauluihin ja tekee osaltaan tunnetuksi karjalaista perinnettä. Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari puolestaan lahjoitti kiertopalkinnon Ruotsin poppiliiton kilpailuihin. Tästä Maran maljasta on kisattu vuodesta 1996 alkaen.

Kyykkävaltuuskuntaa laajennettiin 1970-luvulla kattamaan muita paikkakuntia ja vuonna 1984 perustettiin Karjalainen Kyykkäliitto, joka otti karjalaisen kyykkävaltuuskunnan tehtävät ja alkoi hoitaa valtakunnallista ja kansainvälistä toimintaa.

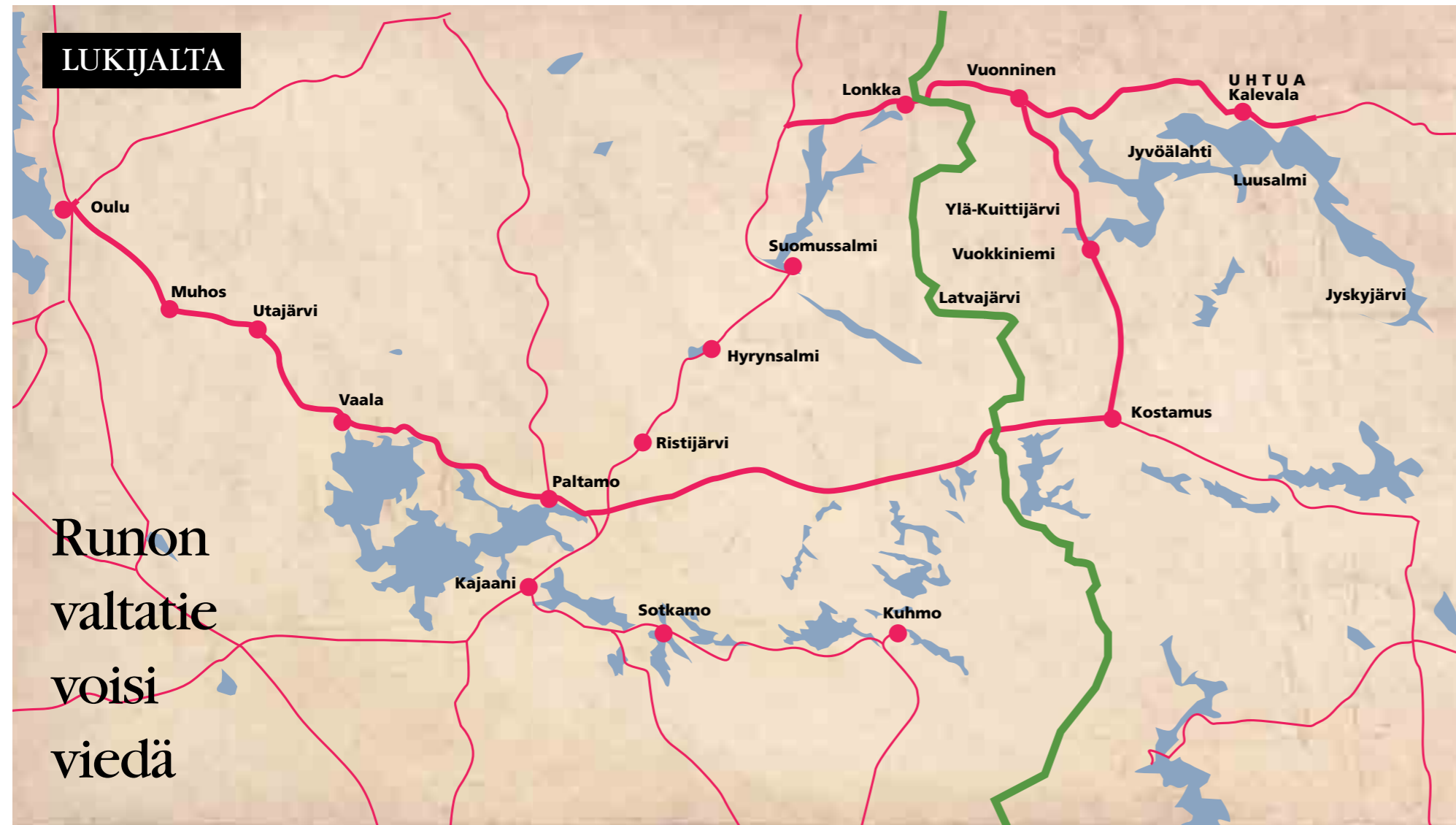
Liitto rekisteröitiin virallisesti 1986 ja vuonna 1993 nimi muutettiin Suomen Kyykkäliitoksi. Liitto on yksi urheilun kattojärjestön Suomen Liikunta ja Urheilu jäsenliitoista. Kyykkäliiton lisäksi kyykkää pelataan aktiivisesti useissa karjalaisseuroissa ympäri maata ja Karjalan Liiton piireillä on omia mestaruuskilpailujaan.

Yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa kyykkää pelailtiin jo 1960-luvulla etenkin Helsingin yliopiston Karjalaisessa ja Viipurilaisessa osakunnassa. Myöhemmin opiskelijat alkoivat järjestää keskinäisiä turnajaisiaan, ja vuosittain Tampereella pelataan kyykän akateemiset maailmanmestaruuskilpailut. Eräillä yliopistopaikkakunnilla pelitoiminta on erittäin vilkasta ja kuuluu uusien opiskelijoiden pakollisiin suorituksiin. Esimerkiksi Oulun yliopistossa pelaajia on useita satoja.

Monet kyykkäseurat järjestävät erilaisia näytös pelejä ja pyynnöstä pelitilaisuuksia yhteisöille ja yrityksille. Esimerkiksi syyskuun alussa pidettävillä Oulupäivillä Oulun karjalaiset on jo useana vuonna haastanut paikallisen kotiseutujoukkueen, joka on innolla osallistunut kaupunginjohtajan ja yliopiston rehtorin johdolla tapahtumaan. Kyykkä kerää edelleen uusia innostuneita harrastajia.

PEKKA PAMILO

Lähteet julkaistaan juttusarjan yhteydessä myöhemmin.

Runon
valtatie
voisi
viedä

Oulusta Vienan Karjalaan

Kulttuurimatkailussa mielikuvilla on tärkeä merkitys. Millaisen mielikuvan matkailija maakunnastamme saa? Tuleeko Pohjois-Pohjanmaasta muuta mieleen kuin tervaperinne? Tuskinpa!

Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun tulos mielestäni löytää lisäksi jokin toinen yhteinen teema, joka voisi yhdistää maakunnat kulttuuriltaan omaleimaiseksi kokonaisuudeksi. Yksi mahdollisuus olisi kansanrunous, johon kannattaisi tehostetusti paneutua. Näin vahvistuisi alueellinen identiteetti, jonka varaan kulttuurimatkailu olisi viisasta kehittää.

Ihmiset ovat kyllästyneet ilmeettömiin, toistensa kaltaisiin matkailukohteisiin. Omaleimaisuus on mahdollista säilyttää

silloinkin, kun tehdään yhteistyötä Vienan Karjalan kanssa. Matkailu on Karjalan tasavallassa kehittämisen kohde numero yksi. Karjala on koko Venäjää ajatellen merkittävä matkailualue.

Mielipidemittausten mukaan venäläiset pitävät Karjalaa houkuttelevimpana turistikohdeena Mustanmeren jälkeen. Karjalassa käy vuosittain kaksi miljoonaa matkailijaa etsimässä henkisyttä, hengellisyttä ja luonnonrauhaa.

Valamon luostari Laatokalla ja Kižin kirkko- ja museosaari Äänisellä ovat ehdottomat vetonaulat. Pelättävissä on kuitenkin, että niiden luonnonrauha on tätä menoa kohta vain muisto. Kiinnostus pohjoisia alueita, muiden muassa Vienaa

kohtaan kasvaa.

Kolme vuosisataa sitten Kainuusta ja Pohjois-Pohjanmaalta muutti runonlaulajasukuja Vienan Karjalaan päästäkseen eroon Tukholman kuninkaan ja Venäjän tsaarin riistosta. Kohtalon ivaa on, että tässä suhteessa historia jälleen toistuu Vienassa.

Kulttuurimatkailutie Oulu-Kajaani-Viena eli "Runon valtatie" myötäilee vuosisatojen ajan tunnettuja, kulttuurihistoriallisesti merkittäviä alueita. Ne ovat olleet laukkukauppiaiden, runonlaulajien ja sissien toimintaseutuja. Se on elämyksellinen kulttuurimatkaajan toimintareitti, jonka matkailullista arvoa

korostavat kalevalaisen kulttuurin lisäksi kunkin pitäjän yksilölliset kulttuuripalvelut ja kiintoisat käyntikohteet.

Tie yhdistää 11 kuntaa, kaksi maakuntaa ja kaksi maata yhteisen, kalevalaisen runoteeman alle.

Tie johdattelee matkalaiset suomalaisen kulttuuri-alkulähteille Vienan Karjalaan, jonne jo runsas vuosisata sitten Pariisiin kokeneet karelianismin kulta-ajan karelianit Akseli Gallén-Kallelasta Juhani Ahoon ja Jean Sibeliuksesta Eino Leinoon vaelsivat etsimään suomalaisen kulttuurin juuria ja uudistumaan.

Toteutuessaan reitistä tulisi professori Pekka Laaksosen sanoin "Kiinnostava viritys kulttuurimatkailijoiden kannalta

- mukavin etapein Oulusta Vienan Karjalaan".

Mielenkiintoa lisäksi omalta osaltaan se, että tiealueen matkailukohteissa alettaisiin käyttää Kalevalasta peräisin olevia nimityksiä. Kaikkea ei olisi tarvis kaupitella vierasperäisillä nimikkeillä.

Helsingissä tielaitoksen kansainvälisten kulttuurimatkailuteiden ylimpänä auktoriteettina Per-Olof Linsen piti ideaa toteuttamiskelpoisena lisäen, että tie voisi alkaa Ruotsin ja Norjan rajalta suomalaismetsistä, missä K.A. Gottlund keräsi kansanrunoja jo vuonna 1817.

Idea otettiin myönteisesti vastaan tiealueen kunnissa vuonna 1998. Olin jo aiemmin keskustellut kulttuuriyhteistyötä Karjalan tasavallan edustajien, muiden muassa opetus- ja varapääministeri Santeeri Trofimovin kanssa.

Kalevalan merkitystä nykyihmiselle ei ole syytä ylikorostaa. Silti siitä kannattaisi ottaa kelvolliset osiot palvelemaan kulttuurimatkalaisia. Joidenkin mielestä menneen ajan haikailun varaan ei uutta voi rakentaa. Kyllä voi! Tarvitaan vain rajua irtiottoa vanhasta tuohivirsumentali-teetista.

Kalevalalla on ollut valtava vaikutus suomalaisen kulttuuri-identiteetin luojana. Suomalaisen kulttuurin juuret olivat säilyneet Vienassa ja sieltä Elias Lönnrot kokosi aineistoa Kalevalaan. Siitä kiitos Vienalle. Sitä ei saisi kuitenkaan unohtaa, että Kainuu ja Pohjois-Pohjanmaa kasvativat Vienalle sen tärkeimmät runonlaulajat. Kansanrunousarkistosta kokoamieni tietojen mukaan jokaisessa Kainuun kunnassa on laulettu kansanrunoutta. Pohjois-Pohjanmaan kunnista vain viidestä on löytänyt merkintöjä.

Kysyä sopii, voiko Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuulla ja Vienalla olla sopivampaa yhteistä kulttuuriperintöä kuin kalevalainen kansanrunous on. Kalevalassa on elävä kulttuuriyhteys paitsi perinteeseen myös nykyaikaan. Alueilla elää keskeisten runonlaulajien jälkeläisiä vieläkin. Heidän tuellaan voitaisiin järjestää omaleimaisia kulttuuritapahtumia.

Kirjailijoiden esivanhemmista mainittakoon Utajärven Ahmaksella syntynyt Paasilinnojen isoisän isoisä Pehr Gullsten, joka on Matti Kuusen mukaan luettava yhdeksi Kalevalan suurlaulajista. Arto Paasilinnan sukulaisen, Finlandia-palkitun ex-kulttuuriministerin ja kirjailijan Pentti Holapan isä syntyi Muhoksella ja hän itse Ylikiimingissä.

Kummallakin on yhteinen Karjalankannaksen Jääksessä syntynyt kantaisä lähes viiden vuosisadan takaa. Kummallakin on sukusiteitä Muhoksen Laitasaarissa eläneeseen, Kalevalan suurimpiin laulajiin lukeutuvaan Perttusen sukuun. Palautettakoon vielä mieleen, että Paasilinnojen sukujuuret äidin puolelta ulottuvat Utajärvelle lähes puolen vuosituhannen taakse.

Arto Paasilinna on Suomen kaikkien aikojen käännetyin kirjailija. Vuonna 2007 hän oli nykykirjailijoista maailman seitsemänneksi tunnetuin romaanikirjailija. Muistettakoon, että kirjailija itse kertoo yleensä olevansa Kalevalaan laulaneiden jälkeläinen. Tuotannossaan hän on tuonut esille muiden muassa Muhosta, Utajärveä, Tyrnävää ja Liminkää.

Esimerkiksi romaanissaan Lentävä kirvesmies Paasilinna tulkitsee Kalevalaa herkullisesti uskalevalaisin ottein. Muista teemoista mainittakoon samporunous, joka professori Heikki Kirkisen mukaan säilyi ja kehittyi muiden muassa Oulujo-kilaaksossa ennen siirtymistään Vienaan.

Sammon siruista on vieläkin mahdollista koota ehjä, jopa kansainvälinenkin kulttuuritapahtuma.

"Pyhiinvaellusmatka" Oulusta Vienaan voisi alkaa yhteisenä retkenä muutaman vuoden välein, esimerkiksi helluntain tienoilla. Samalla se olisi kaikkien kuntien kesämatkailun avaus. Se voisi elvyttää niin Suomen kuin Venäjän Karjalan kuntien paikalliskulttuuria. Tunnettu tosiasiahan on, että ihmisillä on yleensä oman paikkakunnan ja maakunnan kulttuurihistoriasta ja menneisyydestä kovin hatarat tiedot.

Kulttuurimatkaajan käsikirja poistaisi puutteen. Siihen koottaisiin kaikki keskeinen tieto tiiviiksi pakettiksi Oulu-Kajaani-Viena-tien kiintoisimmista käyntikohteista. Lisäksi kirja palvelisi kouluja, kulttuuritoimia, matkailupalveluja tarjoavia yrityksiä, matkailijoita ja vakituisia asukkaita.

Maakuntien liitot voisivat olla "Runon valtatie" primusmoottoreina. Yhteenvetona Kalevalan viimeiset, monimerkityksiset säkeet: "Siitäpä nyt tie menevi, / Ura uusi urkenevi / Laajemmille laulajille, / Runsahammille runoilille / Nuorisossa nousevassa, / Kansassa kasvavassa".

BENJAM MYLLYSELKÄ

Kirjoittaja on kulttuuriaktiivi Muhokselta

Merkittävy tapahtumu karjalazes folkloristiekas

Valentina Mironovan (kuvas oik.) dissertatsien opponentannu oli moskovalaine karjalazen rahvahanrunohuon tutkii Elina Rahimova. Kuvat Ol'ga Ogneva, Oma Mua.

Nelli uuttu dissertatsiedu karjalan kieles, karjalazien folk- louras da etno- graafies yhten sygyzyn aigah

kandiduatan, kudai jo ozutti iččiedäh tiedäjäkse spetsialistakse, sanoi Kielen, literatuurin da istourien instituutan johtai tiedodoktoru Irma Mullonen Valentina Mironovan dissertatsien puolistamizes.

- Täh päivässäh Valentina Petrovna oli kogo hänen eloksen piduhine matku. Häihä ruadau Kielen, literatuurin da istourien instituutas vuvves 1992. Harvah konzu olettellou, ku dissertatsien puolistajal jo on jullattu kniigu, - sanoi folkloristu, tiedodoktoru Neonila Kriničnaja, kudai oli Valentina Mironovan tutkimusruavon tiedonevvojuannu.

- On ylen žiäli, ku karjalan kielen tutkii Dmitri Bubrih ei lugenuh Valentina Mironovan tutkimustu. Ku ollus lugenuh, sit ei kirjutannus "Kalevalan" algusanois 1933, ku anuksenkarjalazet ei tietä eppizii pajoloi. Nygöi myö tiiämmö, ku se ei ole muga, tälleh arvosti Mironovan tutkimusruaduo literatuurin tutkii tiedodoktoru Jelena Soini.

Enzimästy kerdua Valentina Mironova käi Kielen, literatuurin da istourien instituuttah vie yliopastujannu iččeh opastajien kučus. Konzu häi opastui Petroskoin valdivonyliopiston viijendel vuosikursal, instituutan ruadajat, folkloristat filologien kandiduatat Nina La-

Aiga hyvä, tuloksekas oli mennyt sygyzy Karjalan tiedokeskuksen Kielen, literatuurin da istourien instituutas. Ligakuun lopus kerras nelli instituutan ruadajua puolistettih omat dissertatsiet. Valentina Mironoval tutkittavannu oldih anuksenkarjalazien eppizet pajot.

Karjalan vahnin tutkimuslaitos sai nelli tiedokandiduattua. Se on suuri tapahtumu iččenäh. Ielembispiän, 31. ligakuudu, Piiteris Pedri Suuren nimillizes antropologien da etnograafien muzeis puolisti kandiduatan dissertatsien itämerensuomelazis karzikkolais etnografu Aleksii Konkka.

Petroskoin valdivonyliopiston seinis enzikse puolisti filologien kandidua-

tan dissertatsien konsonantoin astevaihtelus karjalan kieles Irina Novak. Sit hänen jälgeh kandiduatan dissertatsiet puolistettih folkloristat Anastasija Lizlova (häi kirjutti tutkimuksen ven'alazis suaranois) da Valentina Mironova. Hänel tutkittavannu oldih anuksenkarjalazien eppizet pajot, kudamii tännesäh ei vie tutkittu. Omas dissertatsies häi kaikin puolin kaččeli Hiidolas kozičendu -runuo.

- Tämä on merkittävy tapahtumu karjalazes folkloristiekas. Aleksandra Stepanovan jälles, kudai puolisti oman kandiduatan dissertatsien 1980-vuosien allus, meil ei puolistettu dissertatsieloi karjalazes folklouras. Nygöi myö saimmo uvven rahvahanrunohuon tutkijan, filologien

vonon da Aleksandra Stepanova lugietih suomen kielen ozaston studentoile karjalazen rahvahanrunohuon kursua. Vikse opastajat maltettih syyttiä tyttöh karjalazen folklouran suvaičuskybenyt, ku Val'a kirjutti ezmäi kursuruavon, sit diplomuruavon karjalazis andilahan itkuvirzilöis.

Universitietan loppietuu Val'ua otettih ruadoh kieli-instituuttah, laborantakse rahvahanrunohusozastoh. Nuori ruadai himol jatkannus itkuvirzilöin tutkimistu, ga vuidi toizin. Ies oli äijy muudu ruaduo, dai diplomuruavon ohjuaju Aleksandra Stepanova nevvoi ihan toizen teeman - anuksenkarjalazien eppizet pajot, kudamat vie oldih tutkimattah.

- Tämä teemu minule annettih tutkittavakse vaste vuvvennu 2001. Kačoin, midä eppisty pajuo livvikse da lyydikse on mejjän instituutan arhiivas da fonotiekas. Nämii pajoloihäi on kerätty Anuksen Karjalas, Anuksen, Priäžän da Kondupohjan rajonois, jälgimäzen kahten vuosisuan aigua. Lövvin 254 pajuo, niis 103 panin "Anuksen Karjalan eppizet pajot" nimizeh kniigah, kudai jullattih Petroskoil 2006, se oli enzimäine kerdu, konzu nämä pajot painettih eri kniigannu, sanelou Valentina ruavon alguu.

Nenga miero tiijusti, ku livviläzet da lyydiläzetgi on pajatettu kalevalamittazii pajoloi. Tiedomuailmas ruvettih pagizemah anuksenkarjalazien eppizes, runoperindös. Se eruou vähäzel vienankarjalazes, kudai on enämbäl tuttavu meile, ku sen pohjal Elias Lönnrot on kirjutannuh Kalevalan. Anuksenkarjalazes runoperindös on enämbi liiriekkupajuo. Erähii rahvas pajatetah tännesäh. "Itköy neičyt" da "Kullervo Kallervon poigu" ollah kuulužimii.

Anuksenkarjalazil on vähä runuo muailman roindas, ei ole runuo hirven hiihtändäs, suures tammes da suures häkis, Vibuzelluo kävyndäs. Ga sen vastah on enämbi runuo seppy Ilmoillizes. Dai sille on oma sellitys: suvi-Karjalas rahvas aijoimba tiijustettih ravvan, migu pohjazes. Ilmoilline on kaiken maltaju, tiedoniekku, ei ku tavalline ristikanzu, kui gi Väinämöine vienankarjalazil. Sanakse, Väinämöine (Valgamoine) erähis anuksenkarjalazis eppizis pajolois on naine, ei mies. Kaikkiedah anuksenkarjalazes eppizes perindös on 24 s'uziuttua.

- Ei sua sanuo, gu anuksenkarjalazet nikonzu ei pajatettu Vibuzes libo suures tammes, häkis da hirven hiihtändäs. Net ollah ylen muinazet s'uzietat. Voibi olla,

Anuksen Karjalas nämii runoloi jo ei pajatettu sih aigah, konzu niidy ruvettih keräämäh, sellittäy Valentina.

Dissertatsien teemakse Valentina valličči Hiidolas kozičendu -runon, kus sanotah sih näh, kui izo seppy Ilmoilline lähti suamah ičelleh akkua Hiidolah. Tädä runuo Anuksen Karjalas pajatettih ylen puaksuh. Dissertatsies tutkii kaččeli 80 tämän pajon tekstua, enimät niis otti Karjalan tiedokeskuksen arhiivas.

- Tämä runo säilygi sendäh, ku sidä ainon pajatettih svuad'ban aigua, konzu sulhaine lähti kodzil. Ennehäi kozičcemah käydih mondu kerdua. Sulhaine, kui gi seppy Ilmoilline, lähti omas muaspäi vierahah da sit tuli järilleh. Hiidolas kozičendu -runo pajatettih sikse, gu suas vardoija sulhastu kaikkes pahas, mi olis voinnuh tartuo häneh vierahal mual kävves.

- Täs runos pajatetah ei vai Ilmoillizen kodžile kävyndäs, ga Ilmoillizen, Väinämöizen da Jougamoizen roindas, kandelehen luajindas. Piäs'uziuttah on liitetty toizet. Nenga luajittih ylen muinazii pajoloi. Sit tämägi runo on ylen ammu roinnuh. Muite kai, mi on kalevalan mittua, eppizet runot da muut žanrat, on roittu 1. vuosituhandel enne hristosan roindua, konzu kai karjalazet vie elettiht yhtes Karjalan Kannaksel, sanelou tutkii.

Voisgo mejjän anukselazien eppizien runoloin pohjal luadie oma epossu, oma Kalevala?

- Nämii mejjän runolois voibi luadie hyvä yhtehine kniigu. Sih niškoi vai pidäy olla nerokas mielevy kirjuttai, varmu tutkii.

Valentina Mironovan dissertatsii julatah erillizenny kniigannu. Nygöi tutkijal pidäy valmistua tutkimuksen pohjal monograafii. Sen ližäkse ruavonalazennu on Valentinan oman kodirannan, Vieljärven folklouran kerävöknii. Sen käzikirjutus ruadoplanois mugah pidäy loppie vuvven 2012 loppussah.

- Kniigah panen kai Vieljärven čupul kerätyt rahvahanrunohuon žanrat: svuad'bu- da muahpanenduitkuvirret, pajot, eppizet runot, kerdumukset mečän-, muan-, vienizändis da emändis, suarnat. Sanommo, hyviä suarnua mejjän instituutan arhiivas on ylen äijy. Valli en parahat tekstat, enimät niis vie ei nikonzu oldu painettu. Tahton luadie pajattajien da sanelijoin luvettelon, panna sih kuvua.

Nämä ollah lähiaijan ruavot. En voinnuh olla kyzymättäh, midä on mieles

ruadua ielleh?

- Iellehpäi tahtozin tutkie svuad'buliiriekkuu, vastai Valentina.

- Meil on hätken paistu, ku svuad'bas andilahale iänel itkiettih karjalakse, a pajatettih ven'akse. Sidä ei voinnuh olla. Pidi olla karjalastu svuad'bupajuo. Sanottihäi, neižkylys iänel itkiettih da pajatettih. Ylen äijäl himoittas tiijustua, midä andilahale pajatettih. Pidäy eččie arhiivois, voibi olla, Suomen puolel midägi löydy.

Aigoinah suomelazet Kalevalan pohjal luodih oma identiteettu, suadih ičelleh mua da valdu. Voisgo anuksenkarjalazien igivahnu runoperindö auttua nostua karjalazien oman i en tundo, ku karjalaine kieli da rahvas ei hävittä täl maailmalpäi kogonah? Liijoittelemattah voibi sanuo: Valentina Mironovan tutkimusruado suvi-Karjalan eppizis pajolois on pieni panos karjalan rahvahan yhtistämizeh.

Tämänmoizet tutkimukset tovestetah vie kerran: livviläzil, lyydiläzil dai varzinkarjalazil on yhtet juuret, myö kaikin olemmo yksi kanzu, yhten puun oksat, yhten käin sormet, meil pidäy kannattua da tugie toine tostu joga diehos. Se on aijalline juuri nygöi, konzu myö näemmö vai, midä eruo on toine toizen välil, emmogo tahto tiediä, midä yhtenästy meil karjalazil on.

OL'GA OGNEVA

Fakta:

Valentina Mironova rodivu karjalazeh perebeh Vieljärven kyläh Suvi-Karjalassa. Muaman puoles hänen juuret ollah Il'Valas, tuatan puoles Kuikan kyläs. Karjalan kieli on hänen muamankieli. 1987 loppi Vieljärven keskiškolan. 1992 loppi Petroskoin valdivonyliopiston filologizen tiedokunnan suomen kielen ozaston. Samazennu vuon tuli ruadoh Kielen, literatuurin da istourien instituuttah.

Vuvvennu 2001 rubei valmistamah dissertatsiedu anuksenkarjalazien eppizis pajolois nimel "Hiidolas kozi endu -runo karjalazes eppizes perindös".

Vuvvennu 2006 nägi päivän valgien hänen kerätty kniigu "Anuksen karjalazien eppizet pajot" sellityksienke da algusanoinke, kus on 103 eppisty pajuo karjalakse dai ven'akse kiänety.

Dissertatsien teemas, anuksenkarjalazien eppizis pajolois, Valentina Mironova on kirjutannuh da painatuttanuh 17 tiedokirjutustu.

Hökkälän kunnostus alkoi Venehjärvellä

"Hökkä-Petrin" (Petri Lesosen) talo Hökkälä on rakennettu vuonna 1813 Venehjärvellä ja se on varmaan vanhimpia vianalaisia taloja, mikä on ollut asuttuna vielä viime vuosina. Talossa yöpyivät vuonna 1894 I. K. Inha ja Kusti Karjalainen kiertäessään Viena, ja talossa oli kaksi kertaa yötä Ilmari Kiantokin pelten kirjansa mukaan talon isännän noitakeinoja. Myös Samuli Paulaharju on yöpynyt talossa, ja jatkosodan aikana Väinö Kaukonen oli kuvausmatkallaan yötä Hökkälässä.

Venejärven kylän taas elyessä 1990-luvun alussa taloa kunnostettiin ja talossa on kesäaikaan asunut taitelija Vitali Dobrinin. Talon kunto on kuitenkin rapistunut katon vuotamisen vuoksi ja se on ollut jo muutaman vuoden täysin asumiskelvoton. Routimisen vuoksi muuri on osin sortunut ja perustan hirret ovat lahonneet, ja lattia ja seinät ovat täysin "vinksallaan" ja joistakin nurkkasalvoksista näkee jo läpi.

Venejärven "kyläpäällikkö" Santeri Lesonen on elvyttänyt kylää parinkymmenen vuoden ajan ja haluaa, että kylän vanhin ja kulttuurihistoriallisesti arvokain rakennus säilyisi museorakennuksena muistuttamassa kylän historiasta ja

Lions Club –Oulunsalo aloitti syyskuun lopulla Hökkälän talon nostamisen ja "kengittämisen" Venehjärvellä.

esi-isien työstä. Taitelija Vitali Dobrinin on rakentanut Hökkälän viereen jo muutama vuosi sitten oman mökin väysesään jokakeväiseen muurin korjaukseen ja talon rapistumiseen.

Kestävä Kehityksen Kulttuurikylä-säätiö on syksyllä 2011 aloittanut Hökkälän restaurointiprojektin. Santeri Lesosen johdolla Lions Club –Oulunsalo aloitti syyskuun lopulla rakennuksen nostami-

sen ja "kengittämisen". Sisäseinien osittainen sortuminen uhkasi välikaton romahtamista talven lumikuormien taastulla. Sisäseinät saatiin nyt tuettua ja ensi toukokuussa mökin nostamista jatketaan ja perustusta parannetaan.

Ohessa muutama kuva ennen töiden aloitusta ja restauroinnin alkuvaiheista.

MAUNO LIIJA
TERO PALDANIUS

Vuosi vaihtui Vuokkiniemessä

Vuokkiniemen kylätalolle kokoon-tui kyläläisiä uuden vuoden viettoon ns. nyyttikesteihin. Kello 22.00- 24.00 vietettiin hillitysti aikaa ruokaillen ja laulaen. Kello 00.00 avattiin shampanjapullot ja laseja kilisteltiin uuden vuoden toivosten saattelemana.

Sen jälkeen ohjelmapuolesta vastasi Valentina Saburova. Ohjelmaa ja yhdessäoloa kesti seuraavaan aamuun kello 8.00 saakka. Pöytäkunnittain tehtiin mm. komein joulukuusi, jossa henkilö puettiin erilaisin koristein.

Hauskaa oli myös lumiukon tekemi-

nen vessapaperista kahden vapaaehtois-kanditaatin välillä. Koulun rehtori Valentina Lipkina ja kauppias Olga Remsu kilpailivat, kumman lumiukko valmistuu nopeammin ja on yleisön mielestä parempi.

Rehtori Valentina Lipkinan lumiukko voitti kilpailun. Tilaisuuden vetäjä Valentina Saburova myhäilee kuvassa voittajalumiukon vieressä tyytyväisenä. Kuva Kari Kontu.

Karjalan Sivistysseura ry:n alaosaston **UHTUA-SEURAN** vuosikokous ja tapaaminen pidetään Karjalan Sivistysseuran Heimopäivien yhteydessä 31.03.2012 klo 14.00 Lahdessa ortodoksisen seurakunnan seurakuntasalissa, Harjukatu 5. Tervetuloa!

Johtokunta

Kaisa (Katri) Kinnunen, omaa sukuaan Jalagin

Tunkua-taustainen Kaisa Kinnunen

Joulukuun 9. päivänä 2011 siirtyi 89-vuotiaana tuonilmaisiin Kaisa (Katri) Kinnunen, omaa sukuaan Jalagin. Kaisan sukujuuret olivat isän Heikki Jalagin eli Feodor Timonpoika Jalagin puolelta Tunkuan Lusmanvaarassa ja äidin Helmi Jalagin, tyttönimeltään Feodosia Ontreintytär Kuroptjeff, Tunkuan Maasjärvellä.

Kaisa syntyi 26.11.1922 Kiuruvedellä, jonne työ vei nuoren pakolaispariskunnan. Kiuruvedeltä tie kulki muutamaksi vuodeksi Kymnlinnan pakolaisleirille ja viimein 1927 Kemin Veitsiluotoon. Perhe asui Rytikarissa, josta Kaisa matkasi kuudeksi vuodeksi Ouluun Maikkulan pakolaiskouluun viettäen vain joululomat ja kesäajat kotona.

Kaisan työura alkoi 13-vuotiaana ensin kotiapulaisena ja sitten kauppa-apulaisena. Hän toimi myös Kemin ja Veitsiluodon Lotissa. Sotien jälkeen Kaisa avioitui Arne Kinnusen (1919-2006) kanssa, joka työskenteli Kemin poliisissa. Kotoa opittu uutteruus oli luonteenomaista Kaisan kaikelle toiminnalle. Elämäntyönsä hän teki Kemissä vaatusliikkeiden palveluksessa, ensin Anti-

kaisella ja sitten Bombuksessa.

Vapaa-aikana Kaisa harrasti vuosikymmenet naisvoimistelua ja haki virkistystä perheen mökillä Simossa. Vielä yli 80-vuotiaana hän ohimennen "näppäsi" ämpärillisen puolukoita ja taikoi vierailulle "seitsemän sortin" kestit. Kaisaa jäivät kaipaamaan tytär puolisoineen, lapsenlapset perheineen, veli sekä muut sukulaiset ja ystävät.

Simo Jelagin Tunkualla

Tammikuun 10. päivänä 2012 meni tuonilmaisiin Jelagienin suvun vanhin, Simo Ignatanpoika Jelagin Tunkualla. Simon vanhemmat olivat Ignatta Timonpoika Jelagin (1901-1938) Tunkuan Lusmanvaarasta ja Iro Feodorintytär Jelagina, tyttönimeltään Anikieva (1905-1993).

Simo syntyi Lusmanvaarassa perheen kolmantena lapsena 19.11.1932 ja oli vain viisivuotias, kun isä Ignatta vangittiin ja myöhemmin ammuttiin Sandormohissa. Simo varttui Lusmanvaarassa, vietti ankarat sotavuodet äidin ja sisarusten kanssa evakossa Komissa ja asettui lopulta Tunkuan vanhaan karjalaiskylään.

Vuosikymmenet Simo kulki metsätöissä ja eli eläkkeellä sisarentyttären per-

heen kanssa tiiviisti rinnakkain. Neuvostoarmeija poltti Lusmanvaaran talot vuonna 1941, eikä pysyvää asutusta enää sallittu, mutta Simo rakensi kalamajan Jelaginien sukutalon paikalle. Simon tunsivat Tunkualla kaikki,

niin kylän vanhat kuin lapsetkin, ja Simolla oli aina hetki vaihtaa sana vastaan-tulijan kanssa.

Kun oli aika saattaa joku kalmismaalle, Simo lähti lukemaan värssyt ja toimittamaan maahanpanemisen. Kun tarvittiin kylien entisestä elämästä kertojaa tai Tunkuan historiallisen kartan tekijää, Simon muisti oli pettämätön. Sisarentytär Nasti Vladimirtytär Tšuburova jat-

kaa perinnettä ja on Tunkuan kylätalon ja sen museon alullepanija ja vaalija.

Vuonna 1992 syntynyt yhteys Suomessa asuviin isän veljen Feodor Timonpoika Jalagin jälkeläisiin oli suvussa tärkeä. Simon ja Jussin, "minun veikon" kuten Simo kutsui kesäisin Tunkualla matkannutta serkkuaan, tapaaminen oli molemmille sydämenasia. Simo oli ehtymättömän leikkisä ja nauravainen - se oli hänen keinonsa selvitä elämän raskaista hetkistä, joita hänenkin taivallellaan oli kylliksi. "Ja niin", sanoi Simo ja heilautti kättään elämän ja maailman merkillisyyksille. Simoa saattoi Tunkuan kalmismaalle suurempi joukko ihmisiä kuin siellä oli koskaan aiemmin nähty.

SEIJA JALAGIN
Simo Jelaginin veikon
tytär Suomessa

Hyryn alustus herätti vilkkaan keskustelun

Vuokkiniemi-seuran vieraana helmikuun alussa käynyt filosofian tohtori Katja Hyry innosti kuuntelijansa vilkkaaseen keskusteluun. Ajatuksia heräsi esimerkiksi eri puolilla Suomea ja Karjalaa sijaitsevista matkamiehen risteistä, mutta myös hänen varsinaisen alustuksensa aiheesta.

Katja Hyry väitteli viime vuoden keväällä tohtoriksi vienankarjalaisten jättämistä jäljistä. Näillä jäljillä tarkoitetaan esimerkiksi erilaisia taideteoksia, joita Vienan pakolaiset ovat uusilla asuinsijoillaan luoneet.

–Toiset ovat pysyviä ja toiset muuttuvia kuten vaikkapa näytelmät, jotka ovat eri esityskerroilla erilaisia, hän kertoi.

Muita esimerkkejä teoksista ovat vaikkapa runot, laulut ja maalaukset. Hyry tapasi tutkimustyönsä aikana kymmeniä vienalaistaustaisia henkilöitä Suomessa ja Ruotsissa. Lisäksi hän kävi Venäjällä tapaamassa heidän sukulaisiaan, jotka jäivät aikoinaan rajojen sulkeuduttua Neuvostoliittoon.

Hyry kertoi merkittävän osan tapaamista henkilöistä olleen ensimmäisen polven pakolaisia Suomessa. Nyt heidän määränsä Suomessa on pudonnut jo minimiin.

Vuokkiniemi-seuralaisia kiinnostikin juuri tämä pakolaismääritelmä, jota Hyry käyttää. Tarkoittaako hän sillä 1920-luvulla Suomeen tulleita, kysyttiin. Hyryn mukaan suurin osa hänen haastattelemistaan henkilöistä oli juuri näitä Vienan kansannousun aikaan synnynsijoiltaan pois muuttaneita.

Vuokkiniemi-seuralaisille on tuttua, että osa heidän esi-isistään tuli Suomeen jo 1800-luvulla ja viimeiset vasta toisen maailmansodan päättyessä 1940-luvulla.

Katja Hyry on menossa ensi kesänä Yhdysvaltoihin tutkimaan Minneapolisin arkistoja. Seuralaiset toivoivat, että hän tutkisi siellä muiden töidensä ohessa, onko vienalaisjuurisia siirtolaisia kirjattu sinne siirtolaisarkiston aineistoihin.

Puhetta herätti myös, kuinka aktiivisesti Suomi palautti 1940-luvulla Venäjältä Suomeen tulleita. Tämä ei ole kuulunut Hyryn tutkimustyöhön, mutta joku tiesi kertoa sukulaisistaan, joista virkavallalla oli merkinä ”tavattaessa palautettava”.

Ilmari Homanen kertoi, että nimismiehet saattoivat ilmoittaa tuntemalleen pakolaiselle muutamaa päivää etukäteen, että on tulossa tarkastukselle ja saattaa joutua

Katja Hyry kertoi väitöstyönsä aihepiiristä Vuokkiniemi-seuran tilaisuudessa Helsingissä 4. helmikuuta. Kuva Aila-Liisa Laurila

säännösten vaatimiin töihin, jos henkilö on paikalla. Yleensä tavoiteltu ei sitten ollut tavattavissa.

Moni muutti Ruotsiin, ja tilaisuudessa oli paikalla jopa henkilö, joka on syntynyt Boråsissa. Myöhemmin osa suvusta palasi Suomeen, osa jäi Ruotsiin. Myös Katja Hyry kertoi tutkimuksiaan varten kiertäneensä Ruotsissa Karjalan Heimon postituslistan tiedot mukanaan etsimässä vienalaistaustaisia ”ruotsalaisia”.

Lisää Katja Hyryn tutkimuksissa esille tullutta tietoa voi kuulla Heimopäivillä, jotka pidetään 31. maaliskuuta ja 1. huhtikuuta Lahdessa.

Katja Hyry pitää juhlaesitelmän Heimopäivien Karjalaisessa heimojuhlassa. Hänen juhlaesitelmänsä aihe on Pakolaisuuden jäljet – vienalaisena Suomessa.

Lisäksi Lahdessa maaliskuuhuhtikuun vaihteessa pidettävien Heimopäivien yhteydessä pidettävässä vuosikokouksessa valitaan Karjalan Sivistysseuralle uusi puheenjohtaja. Kari Kempainen on eronnut tehtävästä viime vuoden lopulla.

AILA-LIISA LAURILA

Karjalan Sivistysseuran hallitus

Simo Ignatanpoika Jelagin.

Karjalaiset sukujuuret nuorten tietoon

Yhdistyksissä, kuten esimerkiksi Karjalan Sivistysseurassa, toimii yleensä iäkkäämpää väkeä. Heille on kertynyt tietoa, jota useimmilla nuoremmilla ei voi vielä olla. Nykynuoret ovat yleensä aktiivisia ja seuraavat ajan hengen mukaisia harrastusmuotoja. Poikkeuksen sääntöön tekevätkin nuorisjärjestöt, joissa nuoret vastaavat toiminnan järjestämisen lisäksi myös yhdistyksen hallinnosta.

Harvat nuoret ovat kiinnostuneita sukujuuristaan. Läheskään kaikki eivät taida tietää sukulaisistaan mummoja ja pappoja taammas, monet eivät ehkä sitä, mistä suvut ovat lähtöisin.

Vienan Karjalasta pakolaisina Suomeen tulleista useat halusivat sopeutua suomalaisiksi nopeasti. He katsoivat parhaimmaksi vaihtoa karjalaisesta taustastaan. Omille lapsillekaan ei aina kerrottu vienalaisuudesta. Niinpä seuraavillakin sukupolvilla on hatarat tiedot sukujuuristaan. Joku asia, tapahtuma, uutinen tai suvulta saatu tieto voi kuitenkin herättää mielenkiinnon.

Itse olen saanut tietoni sukuni vienalaistaustasta kotoa ja mummolasta. Pikkupoikana kuuntelin mummon kertovan perheensä vaiheista ja Vienasta, mistä hän oli joutunut pakenemaan perheensä kanssa. Mummon puheessa oli sanoja, joita kuulin vain häneltä ja lähisukulaisilta. Saunassa pesemisen jälkeen äitini valeli minut ja veljeni vedellä toistaen äitinsä vienankielisen rukouksen.

1990-luvulla Vianaan pääsi matkustamaan. Tuolta ajalta muistan monet vaatesäkit, joita kannettiin au-

toon Karjalaan vietäväksi. Sieltä saadut tuliaisit jäivät myös mieleen. Meillä kotona kävi niin Ruotsissa kuin Venäjällä asuvia vienalaisia sukulaisia. Itsekin kävin vanhempieni kanssa praasniekkamatkalla Akonlahdessa ja Kuivajärvellä. Karjalan Heimo tuli postissa, samoin Vienan Viesti, joulukortteja ja kirjeitäkin Karjalasta.

Olen seurannut Karjalan Sivistysseura ry:n alaosaston Pohjois-Viena –seuran kulttuuritoimintaa vienankarjalaisten kanssa. Yhteydenpito samaa heimoa oleviin ihmisiin itärajan taakse on nykyään luontevaa. Monikansallisessa maailmassa ei enää ole tosiaankaan tarpeen peitellä omia sukujuuriaan. Jo Euroopassa kansallisuuksien kirjo on valtaisa. On rikkaus elää kulttuurisesti avoimessa yhteiskunnassa. Vienalaisuuden ihmisten kannattaa olla ylpeitä omasta kulttuuristaan ja huolehtia sen säilymisestä, siirtymisestä seuraaville sukupolville sekä kehitymisestä muiden kulttuurien rinnalla.

Avainasemassa ovat edelleen mummit ja papat, äidit ja isät, tädit ja enot, jotka riittävän ajoissa juurruttavat lasten mieliin kunnioituksen ja tietoa omista juurista. Tämän pohjatiedon päälle keräytyy helposti lisää tietämystä. Tietoisuus omista juurista tulee luonnolliseksi osaksi itseä, se vahvistaa identiteettiä ja sen avulla nuorikin ihminen on valmiimpi osallistumaan ja ottamaan vastuuta oman kulttuuriperinnön vaalimisesta.

TUOMAS NURMELA
varapuheenjohtaja
Karjalan Sivistysseura ry

KARJALAN SIVISTYSSEURA RY:N HEIMOPÄIVÄT 31.3.-1.4.2012 LAHDESSA

Hyvät karjalaiset ta karjalaisuuden ystävät!
Tulkua tervehenä Lahtih 31.3.-1.4.2012 pitämäh yhtehistä karjalaista pruasniekkua ta šamalla
olemah keralla Karjalan Sivissysseuran 106. vuosikerähmössä.

HEIMOPÄIVIEN OHJELMA

Lauantai 31.3.2012

- 12.00 Kyykän näytösottelu, Isku Areenan hiekkakenttä, Salpausselänkatu
14.00 Alaosastojen, yhteistoimintayhdistysten ja sukuseurojen tapaamiset, Lahden ortodoksisen seurakunnan seurakuntasali, Harjukatu 5
16.00 Karjalan Sivistysseura ry:n vuosikokous, Lahden ortodoksisen seurakunnan seurakuntasali, Harjukatu 5
18.00 Vigilia, Pyhän Kolminaisuuden kirkko, Harjukatu 5
19.30 Karjalainen tee- ja tarinailta, Lahden ortodoksisen seurakunnan seurakuntasali, Harjukatu 5
- ekumeeninen hartaus ja ruoan siunaus
- ikoninäyttely esittely
- tanssi- ja musiikkiesitys, karjalainen Pilli-lapsiryhmä Prääsästä
- karjalaisten vieraiden haastattelu
- yhteislaulua
- tee-/kahvitarjoilu, karjalanpiirakka + munavoi, voisilmäpulla (10 €/henkilö)
- ikoninäyttely
- arpajaiset, kirjamyynti
- vienankarjalaisten tikutusten myyntityttö, Vuokkiniemi-seura ry

Sunnuntai 1.4.2012

- 9.30 Käynti Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkillä Pyhän Kolminaisuuden kirkon edessä, Harjukatu 5
10.00 Messu, Ristinkirkko, Kirkkokatu 4
10.00 Liturgia, Pyhän Kolminaisuuden kirkko, Harjukatu 5
11.30 Diakoniapiirin myyjäiset, Lahden ortodoksisen seurakunnan seurakuntasali, Harjukatu 5
11.30-13.00 Heimomurkina (15 €/henkilö), Wanha Walimo, Vesijärvenkatu 25
13.00 Karjalainen heimojuhla, Wanha Walimo, Vesijärvenkatu 25
- musiikillinen tervehdys, Viola ja Anton Uotila, kanteleet, sello ja piano
- Karjalan Sivistysseura ry:n tervehdys
- Lahden kaupungin tervehdys
- Karjalan Rahvahan Liiton tervehdys
- tanssi- ja musiikkiesitys, karjalainen Pilli-lapsiryhmä Prääsästä
- kahvitarjoilu (5 €/henkilö) väliajalla
- musiikkiesitys, Viola ja Anton Uotila, kanteleet, sello ja piano
- juhlaesitelmä "Pakolaisuuden jäljet – vienalaisena Suomessa", FT Katja Hyry
- yhteislaulua
- kirjamyynti
- vienankarjalaisten tikutusten myyntityttö, Vuokkiniemi-seura ry
15.00 Päätössanat

Heimoviikonlopun tilaisuudet ovat kaikille karjalaisille ja karjalaisuudesta kiinnostuneille avoimia ja maksuttomia. Tulkua tervehenä!

ILMOITTAUTUMINEN HEIMOMURKINALLE SEKÄ KAHVI- JA TEETARJOILUIHIN

Koska ruokailu ja kahvi-/teetarjoilut järjestetään erikseen vain heimotapahtumaamme osallistuville, tilauskeittiö tarvitsee sitovat ennakoilmoittautumiset. Ilmoitathan samalla erityisruokavaliosi.

Ilmoittautumiset ruokailuun sekä tee- ja kahvitarjoiluihin tehdään 14.3.2011 mennessä Karjalan Sivistysseuran toimistoon puh. (09) 171 414 (ti ja to klo 10-15) tai sähköpostitse toimisto@karjalansivistysseura.fi.

MAJOITUS

Majoitusvaraukset Heimojuhlaan osallistuville on tehty alla mainituista hotelleista. Huonevaraukset näistä kiintiöistä tehdään puhelimitse tai sähköpostilla suoraan hotelliin.

KAUPPAHOTELLI GRAND

Hämeenkatu 4, 15110 Lahti
Puh. 03 54400
Sähköposti: grand@avainhotellit.fi
Hinnat: 1hh 65 €/vrk, 2hh 78 €/vrk
Varaukset 2.3.2012 mennessä
Varaustunnus: Heimopäivät

SCANDIC LAHTI

Vesijärvenkatu 1, 15100 Lahti
Puh. 03 339 3911
Sähköposti: lahti@scandichotels.com
Hinnat: 1hh 82 €/vrk, 2hh 87 €/vrk
Varaukset 15.3.2012 mennessä
Varaustunnus: Heimopäivät

CUMULUS LAHTI

Vapaudenkatu 24, 15140 Lahti
Puh. 03 813711
Sähköposti: lahti.cumulus@restel.fi
Hinnat: 1hh 70 €/vrk, 2hh 80 €/vrk
Varaukset 8.3.2012 mennessä
Varaustunnus: Heimopäivät

Lisätietoja Heimopäivien ohjelmasta saat Karjalan Sivistysseuran WWW-sivuilta: www.karjalansivistysseura.fi -> Ajankohtaista.

1. Pyhän kolminaisuuden kirkko ja Lahden ortodoksisen seurakunnan seurakuntasali, Harjukatu 5
2. Ristin kirkko, Kirkkokatu 4
3. Wanha Walimo, Vesijärvenkatu 25
4. Cumulus Lahti, Vapaudenkatu 24
5. Scandic Lahti, Vesijärvenkatu 1
6. Kauppahotelli Grand, Hämeenkatu 4
7. Isku Areena, Salpausselänkatu